

RAPORT

PÕLTSAMAA VALLA HUVITEGEVUSE JA KULTUURITEENUSTE TEENUSMUDEL

Tellija: Põltsamaa Vallavalitsus

Pakkuja: MTÜ Hea hariduskorraldus

2024

Kaasrahanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

Sisukord

Mõisted.....	3
Lühendid.....	3
Huvihariduse ja -tegevuse ning kultuuritegevuse ja -teenuse teenusmodeli prototüüp.....	4
1. Teenusmodeli väljatöötamise metoodika.....	5
1.1. Lähteülesande kirjeldus.....	5
1.2. Protsessi kirjeldus.....	6
1.3. Metoodika.....	6
1.4. Piirangud.....	9
2. Ülevaade Põltsamaa valla huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse ning -teenuse hetkeseisust... ..	10
2.1. Huvihariduse ning huvi- ja kultuuritegevuse teenusepakkujad.....	10
2.2. Huvihariduses ning huvi- ja kultuuritegevuses osalemine.....	15
2.4. Rahulolu huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevusega.....	18
2.4. Põltsamaa valla huvihariduse ja huvi- ning kultuuritegevuse süsteemi tugevused ja kitsaskohad.....	19
3. Teenusmodelid.....	22
3.1. Tsentraliseeritud mudel.....	22
3.2. Vabasektori võimestamise mudel.....	23
3.3. Hübriidmudel.....	24
3.4. Huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse ning kultuuriteenuse teenusmodel Põltsamaa vallas.....	25
3.4.1. Põltsamaa valla huvihariduse ja -tegevuse ning kultuuritegevuse ja -teenuse juhtimismudel.....	27
3.4.2. Põltsamaa valla huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse ning kultuuriteenuse rahastusmodel.....	40
3.4.3. Põltsamaa valla huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse taristu.....	44
3.4.4. Huvihariduse ning huvi- ja kultuuritegevusega seotud infoliikumine.....	46
3.4.5. Kvaliteediseire.....	53
5. Kasutatud allikad.....	58

Mõisted

Käesolevas raportis on kasutusel järgmised mõisted allpool kirjeldatud tähenduses.

Teenuse mõistet kasutatakse dokumendis huvihariduse, huvitegevuse, kultuuritegevuse ja -teenuse kohta kokku.

Teenusmudel kirjeldab, kuidas on mingis valdkonnas jagunenud ülesanded kohaliku omavalitsuse ning era- ja vabasektori vahel.

Teenusmudeli prototüüp on Põltsamaa valla kultuurivaldkonna terviklikku toimimist ja juhtimist kirjeldav mudel, mis hõlmab teenuseid, sihtrühmi, infokorraldust, taristut, rahastamist ja juhtimist.

Teenusepakkuja on avaliku, era- või vabasektori huvihariduse, huvitegevuse, kultuuritegevuse ja/või kultuuriteenuse pakkuja Põltsamaa vallas.

Huviharidus on süsteemne, juhendatud ja järjepidev tegevus, mida toetab õppekava.¹

Huvitegevus on tegevuskava alusel toimuv süsteemne ja juhendatud tegevus (v.a kultuuritegevus).² Käesolevas dokumendis on huvitegevuse mõiste alla koondatud nii laste kui ka täiskasvanute huvitegevus.

Kultuuritegevus on kultuurivaldkonna huvitegevus, st rahvakultuur, teater, kunst, muusika jne.

Kultuuriteenus on kultuurivaldkonna asutuse pakutav teenus, sündmus vms, mis ei ole huvitegevus.

Laiemalt vaadates on kultuuritegevus osa huvitegevusest, kuid selguse huvides on käesolevas raportis kultuurivaldkonna huvitegevus eraldi terminiga tähistatud, et valdkonna andmeid oleks võimalik eraldi koguda ja analüüsida ning et kultuuritegevus eristuks selgelt kultuuriteenusest.

Lühendid

PÜG – Põltsamaa Ühisgümnaasium

KOV – kohalik omavalitsus (kui pole täpsustatud teisiti, siis Põltsamaa vald)

MTÜ – mittetulundusühing

LTT – loodus- ja täppisteadused, sealhulgas tehnikateadused

SA – sihtasutus

¹ <https://www.hm.ee/uldharidus-ja-noored/noortevaldkond/huviharidus>

² <https://www.hm.ee/uldharidus-ja-noored/noortevaldkond/huviharidus>

Huvihariduse ja -tegevuse ning kultuuritegevuse ja -teenuse teenusmodeli prototüüp

Joonis 1. Huvihariduse ja -tegevuse ning kultuuritegevuse ja -teenuse teenusmodeli prototüüp

Teenusmodeli visiooniks on, et Põltsamaa valla elanikele on kodulähedases piirkonnas tagatud võimalused kvaliteetselt vaba aega veeta ja ennast arendada. Lähtuvalt visioonist on sõnastatud prototüüp, kuidas teenused Põltsamaa vallas võiksid olla korraldatud. Hübridimudel on teenusmodel, kus teenuseid pakuvad nii kohalik omavalitsus kui era- ja/või vabasektor. Mudeli tõhusaks toimimiseks on oluline, et rollide jaotus on selgelt kokkulepitud ning mõlemale osapoolle teada. Teenuse tagamisel on oluline **piirkondlik ja valdkondlik kaetus**, mis tähendab, et teenused on kättesaadavad Põltsamaa valla erinevates piirkondades ning valik on mitmekesine (rahvakultuur, muusika, sport, kunst, teater, LTT, muu). Valdkonnas on oluline kasutada huvihariduse, huvitegevuse, kultuuriteenuse ja -tegevuse ning noorsootöö mõisteid õiges kontekstis. Hetkel on Põltsamaa vallas üheks probleemiks see, et mõisteid kasutatakse erinevates tähendustes. **Sihtrühmade** prioriseerimisel vanusrühmade lõikes tuleb arvestada ka vanusegruppide erisustega – vaatamata sellele, et täiskasvanute osakaal on elanikest kõige suurem, on mõistlik fookus seada lastele, noortele ja eakatele. Prototüübi **juhtimismudel**is on valdkondlik juhtimine koondunud ühe katuse alla huvihariduse ja noorsootöö strateegia- ja kompetentsikeskusesse ning toimib tõhusas koostöös era- ja vabasektoriga, kellel on valdkonnas täita oma selgelt määratletud roll. **Rahastamismudel** peab toetama valdkonna kitsaskohtade lahendamist ning olema õiglane ja läbipaistev nii teenuse pakujate kui osalejate jaoks. **Taristu** kasutamisel on oluline kogukonnaga kokku leppida, millal, millistel tingimustel ruume ja rajatisi kasutatakse. **Ühtne informuim** peab tagama kõigile osapooltele vajaliku info. Liikuda tuleks selles suunas, et senisest aktiivsemalt kasutada juba olemasolevaid võimalusi ning neid omavahel liidestada. Teenuste pakkumisel on oluline kokku leppida konkreetsed kvaliteedinäitajad ja üles ehitada **kvaliteedi seiresüsteem**, mis aitab hinnata, kas ja kuidas liigutakse kokkulepitud eesmärkide suunas.

1. Teenusmodeli väljatöötamise metoodika

1.1. Lähteülesande kirjeldus

Põltsamaa Vallavalitsus kuulutas 2023. aasta lõpus välja hanke "Põltsamaa valla huvitegevuse ja kultuuriteenuse tõhusa teenusmodeli prototüübi väljatöötamine". Hanke eesmärk oli töötada välja tõhus ja jätkusuutlik huvitegevuse korralduse ja kultuuriteenuste pakkumise mudel ning saada sisend tõhusa, paindliku ning kasutajasõbraliku huvitegevuse ja kultuuriteenuste infoplatvormi loomiseks. Valdkondliku infoplatvormi loomine ei olnud osa loodavast teenusmodelist.

Teenusmodeli koostamisel lähtuti Põltsamaa valla arengukavas 2040 noorsootöö, spordi, liikumisharrastuse-, kultuuri- ja vaba aja valdkondadele seatud arengueeldustest ning eesmärkidest.

Tabel 1. "Põltsamaa valla arengukava 2040" noorsootöö, spordi ja liikumisharrastuse, kultuuri ja vaba aja arengueeldused ja eesmärgid

Valdkond	Arengueeldused	Eesmärgid
Noorsootöö	• noorsootöölase kompetentsikeskuse olemasolu Põltsamaa noorte- ja elukestva õppe keskuse näol; • noorsootöö toimimine valla suuremates keskustes; • tugevate huvikoolide olemasolu; • kogemus väliskoostöö projektide elluviimisel; • toetusmeetmed noortele suunatud projektide elluviimiseks.	• Noorte suurem aktiveerimine, kuulamine ja kaasamine (sh tõrjutud noorte osas) on hästi toimiv; • noorsootöö võimalused on mitmekesised ning kõigile kättesaadavad; • tagatud on avatud noorsootöö võimekuse suurendamine, noorsootöö tegijate • motiveerimine ja projektipõhisuse vähendamine kindla rahastuse tagamisega.
Sport ja liikumisharrastus	• spordikooli, kvalifitseeritud treenerite ja aktiivsete spordiklubide olemasolu; • mitmekülgne sporditaristu, sh kergliiklusteed, terviserajad ja neid toetav looduslik keskkond (jões, mägi, järved); • uute objektide valmimine (WPark, Kuningamäe õppenõlv); • traditsiooniliste spordiürituste korraldamine; • spordiürituste kalendri olemasolu; • kohalike tuntud sportlaste kaasamine spordi- ja liikumisharrastuse propageerimisse.	• Põltsamaa vallas on terved, aktiivsed ja sportlikud elanikud ja selleks on loodud igakülgsed võimalused – välijõusaalid, matkarajad, suusarajad, spordiüritused; • Hästi toimiv erinevate spordiga tegelevate organisatsioonide omavaheline koostöö. • Spordirajatised on hooldatud, uuendatud ja tegevustega sisustatud.
Kultuur ja vaba aeg	• traditsioonid, ajalugu, keskne asukoht Kesk-Eestis;	• Põltsamaa valla elanikud on kaasatud, aktiivsed ja huvitatud kultuurielus osalema ja panustama.

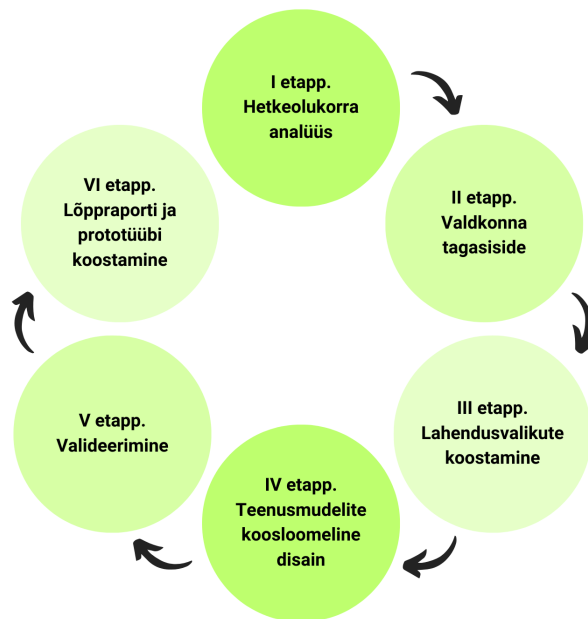
	• ühtlustatud ülevallaline kultuurijuhtimine ning aktiivsed külaseltsid; • Põltsamaa lossikompleksi baasil uuenev ja laienev külastuskeskus; • heas korras kultuurirajatised; • palju kultuuriüritusi.	• Teenuste pakkumine, sündmuskorraldus vastab elanike ootustele ja on mitmekesine. • Kultuurirajatised on majanduslikult mõistlikult hallatud, juhitud ja tegevustega täidetud. • Toimiv partnerlus ja teenuste arendamine ning korraldamine vaba- ja erasektoriga. • Raamatukogud toimivad ajakohaste teabe- ja vaba aja keskustena. • Säilitatud ja väärtustatud on kultuuritraditsioonid ning valla ajalooline pärand.
--	---	---

Kolme valdkonna ühine eesmärk on elanikele, sh noortele **mitmekesiste liikumise, kultuuri, spordi ja vaba aja veetmise võimaluste pakkumine; teenusepakkujate motiveerimine ning koostööle suunamine; tõhus majandamine ning läbipaistev toetussüsteem.**

1.2. Protsessi kirjeldus

Põltsamaa valla huvitegevuse ja kultuuriteenuse teenusmodelini jõudmiseks läbiti MTÜ Hea Hariduskorraldus eestvedamisel järgmised etapid:

1. kaardistati teenuste hetkeolukord (dokumendianalüüs, olemasolevate analüüsidega tutvumine, intervjuud tellija ja asutuste esindajatega, taristu analüüs);
2. koguti tagasisidet teenuste pakkujatelt ning kasutajatelt (küsimustike koostamine, tagasiside kogumine ning tulemuste analüüsimine);
3. analüüsiti kogutud andmeid ning töötati välja lahendusvalikud;

Joonis 2. Teenusmodeli koostamise etapid

4. viidi läbi koosloomeline disainiprotsess uue teenusmodeli väljatöötamiseks (protsessi kaasati tellija, teenusepakkujad);
5. loodud teenusmodel valideeriti tellija ja teenusepakkujate esindajatega ning sõnastati lõplik teenusmodel;
6. koostati lõppraport ning tutvustati loodud teenusmodelit.

1.3. Metoodika

Teenusmodeli prototüübi andmete kogumise meetod oli dokumendianalüüs, intervjuud, küsimustikud ja arutelud.

Lisaks dokumentide analüüsimisele viidi andmete kogumiseks läbi **koosloomeline disainiprotsess**, mis koosnes järgmistest osadest:

1. Kohtumised vallavalitsuse ja volikogu esindajatega ning asutuste juhtidega.
2. Ankeetküsitlus teenuseid pakkuvate asutuste juhtide, juhendajate ja teenuse kasutajate seas tagasiside ja sisendi kogumiseks.
3. Koosloomepäev vallavalitsuse esindajatele, teenusepakkujatele ja juhendajatele.
4. Asutuste juhtide sisend.
5. Intervjuud vallavalitsuse ja asutuste esindajatega.
6. Valideerimiseminar vallavalitsuse esindajatele, teenuseid pakkuvate asutuste juhtidele.

Ankeetküsitlused

Veebipõhised ankeetküsitlused koostati kolmele sihtrühmale:

1. teenuseid pakkuvate asutuste juhid;
2. huviharidust, huvi- ja kultuuritegevust läbi viivad juhendajad;
3. elanikkond.

Ankeetküsitluste metoodika on toodud ankeetküsitluste kokkuvõtetes lisades 1, 2 ja 3. Küsimustikud valideeriti nii iga sihtrühma esindajaga kui vallavalitsuse esindajatega. Veebipõhiste ankeetküsitluste kokkuvõtted on toodud lisades 1, 2 ja 3. Asutuste juhtide küsitlusele vastas 14 inimest, juhendajate küsitlusele 33 inimest, elanikkonna küsitlusele 150 inimest.

Koosloomepäev

Põltsamaa valla teenusmodeli väljatöötamiseks viidi 14. märtsil 2024. aastal läbi koosloomepäev kohalike MTÜde, huvikoolide ja teiste huvitegevust ja kultuuriteenust pakkuvate asutuste esindajatega. Kokku osales koosloomepäeval 34 inimest.

Osalejatele tutvustati teenusmodeli koostamise etappe ning Põltsamaa valla elanike, teenuseid pakkuvate asutuste juhtide ja juhendajate seas läbi viidud küsimustike tulemusi (vt lisa 1, 2, 3). Ühtlasi tutvustati osalejatele huvitegevuse ja kultuuriteenuste võimalikke teenusmudeleid. Kahes grupitöös said osalejad analüüsida kolme teenusmodeli võimalusi ja riske eri huvipoolte vaatenurkadest. Viimase ülesandena küsiti gruppideelt seitset soovitud võimaliku Põltsamaa huvikooli juhtimise korraldamiseks.

Asutuste juhtide sisend

Asutuste juhtidel oli võimalus anda raportisse sisend, analüüsides juhtimismudelite võimalusi ja riske osaleja, juhi, personali ja kohaliku omavalitsuse vaatenurkadest. Sisendi andmiseks anti võimalus Põltsamaa Muusikakoolile, Põltsamaa Kunstikoolile, SA-le Põltsamaa Sport, Põltsamaa Raamatukogule, Põltsamaa Ühisgümnaasiumile, Põltsamaa Noortekeskusele. Iga asutuse juht sai töölehe, mida sai täita just oma valdkonna vaatest lähtuvalt.

Intervjuud vallavalitsuse esindajatega

Intervjuud vallavalitsuse esindajatega viidi läbi pärast koosloomepäeva ja küsimustike esmast analüüsi, et pikemalt arutleda välja tulnud kitsaskohtade ja võimalike lahendusvariantide üle. Personaalsed intervjuud viidi läbi haridus- ja kultuuriosakonna

juhataja, kultuurispetsialisti, noorsootöö- ja terviseedendusspetsialisti, abivallavanema ja vallavanemaga.

Intervjuud teenuseid pakkuvate asutuste juhtidega

Lisaks vallavalitsuse esindajatele viidi intervjuud läbi ka Põltsamaa valla huvihariduse ja -tegevuse, kultuuriteenuse ja -tegevuse teenuseid pakkuvate asutuste juhtidega. Personaalsed intervjuud viidi läbi Põltsamaa Muusikakooli, Põltsamaa Kunstikooli, SA Põltsamaa Spordi, Põltsamaa Kultuurikeskuse, Põltsamaa Raamatukogu juhtidega ja Põltsamaa Noortekeskuse noorsootöö koordinaatoriga.

Valideerimisseminar

Valideerimisseminar toimus 11. aprillil 2024 Põltsamaa lossis, kus koos erinevate huvigruppide esindajatega käidi läbi peamised teenusmodeli koostamisel selgunud järeldused ning arutati teemasid, mis olid analüüsi käigus esile kerkinud, kuid mida polnud varasemalt põhjalikult arutatud.

Asutuste juhtide ja juhendajate küsimustike ning Põltsamaa valla teenusepakkujate kodulehtede põhjal koostati vanuserühmade ja piirkondade kaupa ülevaade Põltsamaa valla huviharidusest, huvitegevusest ja kultuuritegevusest. Tabelit oli võimalik teenust pakkuvate asutuste juhtidel ja juhendajatel valideerida. Tabeli koostamise meetoodika ja tabeli põhjal selgunu on toodud lisas 4.

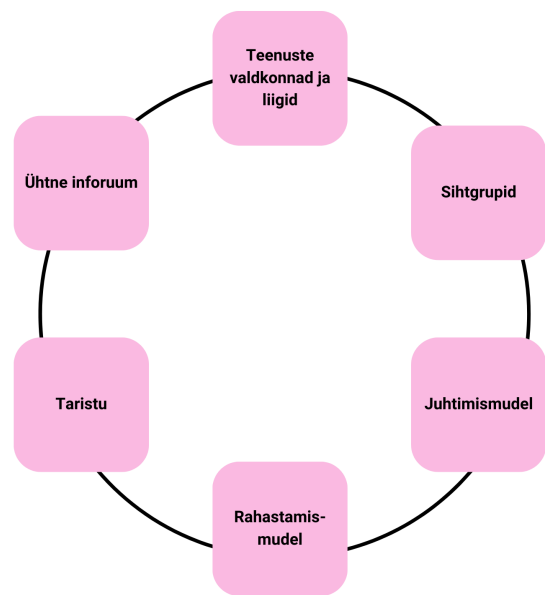
Selle jaoks, et kaardistada teenuste pakkumist piirkonniti, lepitati Põltsamaa Vallavalitsusega kokku konkreetsetes piirkondades. Põltsamaa vald jagati 9 piirkonnaks:

1. Adavere piirkond: Adavere alevik, Kalme küla, Pilu küla, Puduküla küla ja Puiatu küla.
2. Aidu-Vägari piirkond: Vägari küla, Aidu küla, Kõpu küla.
3. Esku piirkond: Esku küla, Võisiku küla, Lebavere küla, Nõmavere küla, Rõstla küla, Räsna küla, Vitsjärve küla.
4. Lustivere piirkond: Lustivere küla, Kaavere küla, Kaliküla küla, Neanurme küla, Pudivere Küla, Sulustvere küla ja Tõrenurme küla.
5. Kamari piirkond: Kamari alevik, Väike-Kamari küla, Kamari küla ja Umbusi küla vaheline piirkond.
6. Põltsamaa linn ja lähiümbrus: Põltsamaa linn, Kuningamäe küla ja Võhmanõmme küla, Alastvere küla, Annikvere küla, Kablaküla küla, Mällikvere küla, Mõhküla küla, Pauastvere küla, Umbusi küla ja Väike-Kamari küla Põltsamaa linna ja Kamari küla vaheline piirkond.
7. Puurmani piirkond: Puurmani alevik, Altnurga küla, Jüriküla küla, Kirikuvalla küla, Kursi küla, Laasme küla, Pikknurme küla, Tammiku küla ja Tõrve küla.
8. Pajusi-Pisisaare piirkond: Pajusi küla, Pisisaare küla, Arisvere küla, Kalana küla, Kõrkküla, Loopre küla, Luige küla, Mõisaküla küla, Mõrtsi küla, Nurga küla, Sopimetsa küla, Uuevälja küla, Vorsti küla ja Väljataguse küla.
9. Tapiku piirkond: Tapiku küla, Kauru küla, Kose küla, Lahavere küla ja Tõivere küla.

Kogutud andmete põhjal koostati Põltsamaa valla huvitegevuse ja kultuuriteenuste raport ja selle lisad (Lisa 1, 2, 3, 4).

Töö tulemusena valminud teenusmodel koosneb järgmistest osadest:

1. teenuste valdkonnad ja liigid;
2. sihtgrupid;
3. juhtimismudel;
4. rahastamismudel;
5. taristu;
6. ühtne inforuum.

Joonis 3. Huvitegevuse ja kultuuriteenuse teenusmodeli komponendid

1.4. Piirangud

Andmete kogumise ja nende analüüsimisega kaasnes mitmeid piiranguid.

1. Huvihariduses ja huvi- ja kultuuritegevuses osalejate tagasisideküsitluse vastajate arv oli oodatust madalam. Kokkuvõttes vastas ankeedile vaid 2% Põltsamaa valla elanikkonnast.
2. Andmete kogumist mõjutas asjaolu, et huvitegevuse, kultuuri- ja huvitegevuse ning kultuuriteenuse valdkonna piirid on hägusad ning erinevad valdkonnas tegutsevad inimesed määratlevad mõisteid erinevalt.
3. Andmekorje põhjal koostatud Põltsamaa valla huvihariduse, huvitegevuse ja kultuuritegevuse koondtabel ei ole kõigi teenusepakujate poolt valideeritud.
4. Andmete kogumist, raporti koostamise protsessi ning teenusmodeli prototüübi väljatöötamist mõjutas samal ajal valla poolt käivitatud uue huvikooli loomine, mis mõjutas inimeste hoiakuid ja intervjuude ajal käsitletavaid teemasid.

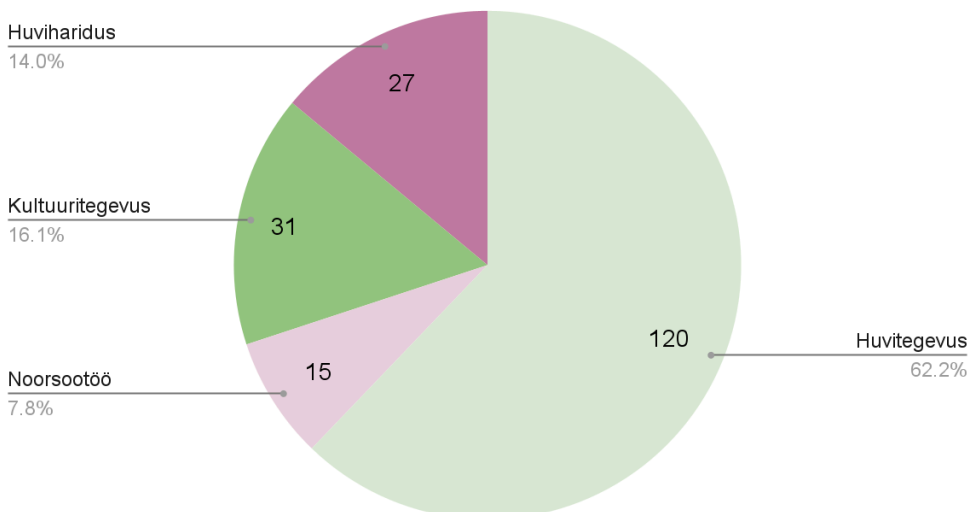
2. Ülevaade Põltsamaa valla huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse ning -teenuse hetkeseisust

2.1. Huvihariduse ning huvi- ja kultuuritegevuse teenusepakkujad

Hetkel pakuvad Põltsamaa vallas huviharidust, huvitegevust ja kultuuritegevust analüüsi põhjal kokku 38 pakkujat (Lisa 4). Pakkujad on valla hallatavad asutused, valla asutatud sihtasutus ning vabasektor.

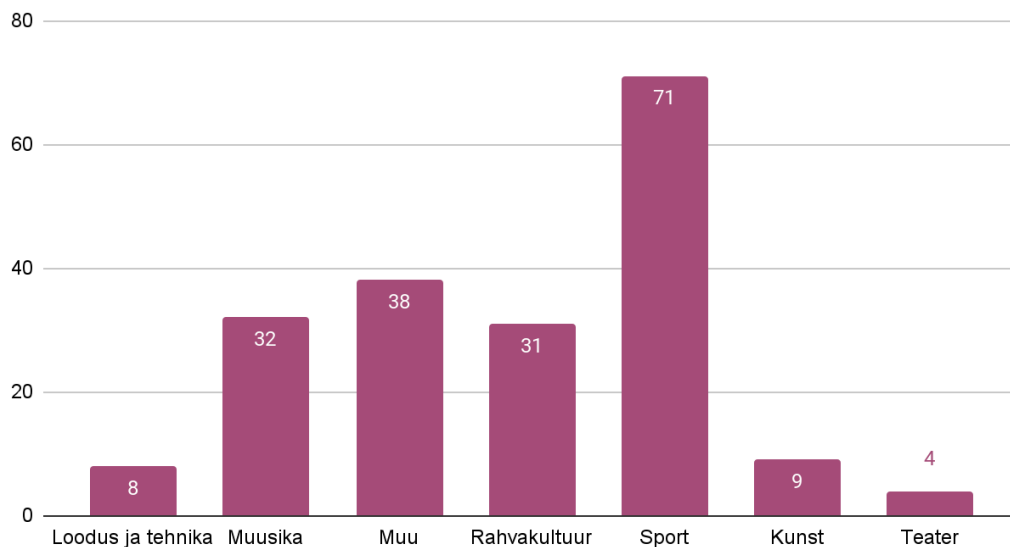
Kokku pakuvad teenusepakkujad 193 tegevust. Teenuste kaardistamiseks jagati tegevused neljaks: huviharidus, huvitegevus, noorsootöö ja kultuuritegevus. 193 tegevust jagunevad teenuste liigiti: 27 huvihariduse tegevust, 120 huvitegevust, 15 noorsootöö alast tegevust, 31 kultuuritegevust. Suurimad teenusepakkujad on Põltsamaa Ühisgümnaasium (32 tegevust), Põltsamaa Kultuurikeskus (31 tegevust), Põltsamaa Spordikool (19 tegevust) ja Põltsamaa Noortekeskus (20 tegevust). Täpsem teenusepakkujate kaardistus on toodud lisas 4.

Huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse jaotus teenuste liigiti

Joonis 4. Huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse jaotus teenuste liigiti

Huviharidus, huvi- ja kultuuritegevused valdkonniti

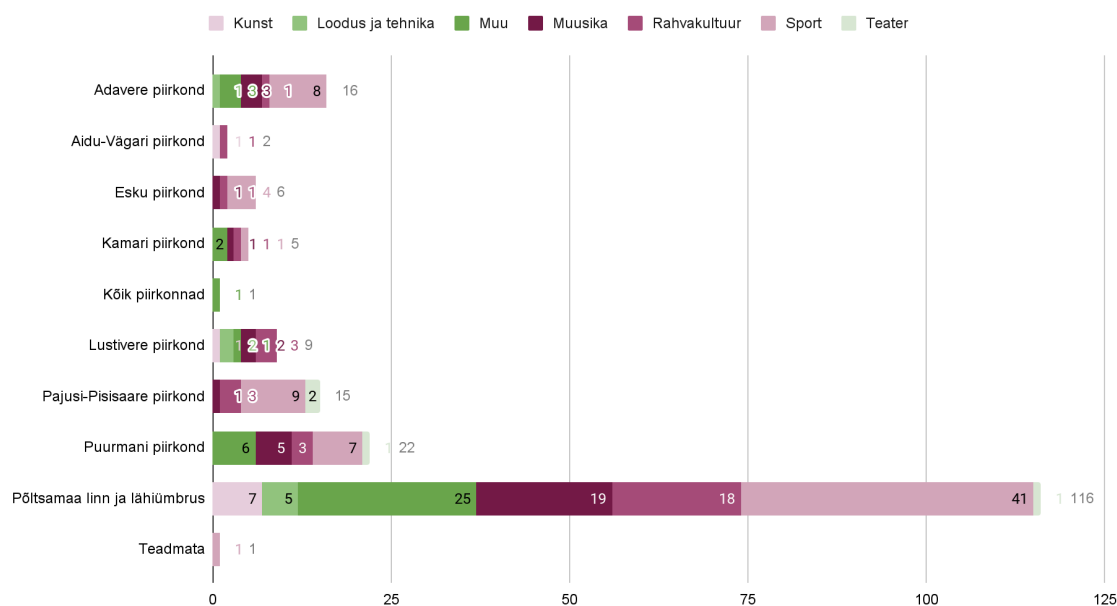

Joonis 5. Huviharidus, huvi- ja kultuuritegevused valdkonniti

Põltsamaa valla huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuste jaotus on toodud joonisel 5. Neli teenuse liiki on omakorda jaotatud seitsmesse valdkonda: loodus ja tehnika, muusika, muu, rahvakultuur, sport, kunst ja teater. Muu alla on koondatud noorte ühingute ja aktiivide (15 tegevust), kokandusringide (4 tegevust), päästeringide (3 tegevust), raamatuklubi (4 tegevust), keeleõppe tegevused (2 tegevust), ettevõtlusringide (2 tegevust) jt üksiktegevused. Enim pakutakse tegevusi spordivaldkonnas. Pea poole vähem pakutakse tegevusi muus valdkonnas, muusikas ja rahvakultuuris. Ka teiste omavalitsuste kogemus näitab, et spordivaldkond on enamasti kõige suurema osalejate arvuga, ent valdkonna ja teenuste mitmekesisuse huvides tuleks tähelepanu pöörata ka teiste valdkondade jätkusuutlikkusele. Seda eriti LTT valdkonnas, kus on kaardistuse põhjal teenusepakkujaid on kõige vähem.

Piirkonniti pakutakse enim huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse teenuseid Põltsamaa linna ja lähiümbruse piirkonnas (116 tegevust). Valdkonniti pakutakse Põltsamaa linnas ja lähiümbruses 41 spordivaldkonna tegevust, üht teatrivaldkonna tegevust, 18 rahvakultuuri tegevust, 19 muusikavaldkonna tegevust, 25 muu alla liigituvat tegevust, 5 LTT tegevust, 7 kunstivaldkonna tegevust.

Huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse valdkond piirkonniti

Joonis 6. Huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse valdkond piirkonniti

Tegevuste jaotus piirkonniti on pikemalt lahti selgitatud lisas 4. Samuti on seal toodud tegevuste sagedus valdkonniti ja piirkonniti.

Tabel 2. Huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse piirkonnad elanike arvu ja tegevuste jaotuses

Piirkond	Elanike arv	Tegevuste arv
Adavere piirkond	734	16
Aidu-Vägari piirkond	246	2
Esku piirkond	650	6
Lustivere piirkond	728	9
Kamari piirkond	342	5
Põltsamaa linn ja lähiümbrus	4720	116
Puurmani piirkond	1049	22
Pajusi-Pisisaare piirkond	674	15
Tapiku piirkond	139	0
Kõik piirkonnad*	-	1
Teadmata**	-	1
Kokku	9282	193

*Kõik piirkonnad: Tegevus toimub kõigis piirkondades

**Teadmata: Tegevus toimub teadmata piirkonnas

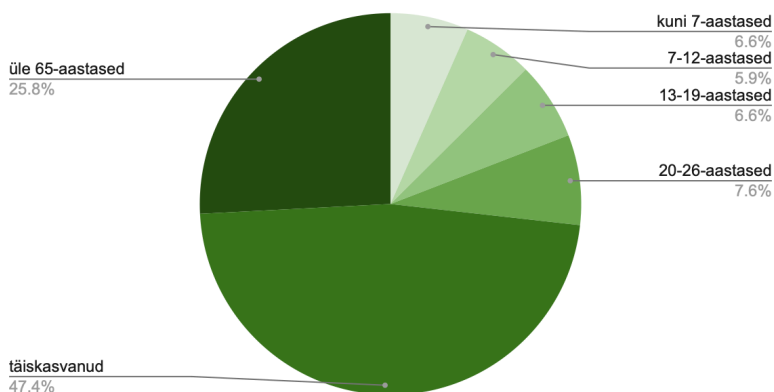

Joonis 7. Põltsamaa valla piirkondade elanikkonna ja piirkondades pakutavate tegevuste suhtarv

Tabeli 2 põhjal loodud joonis 7 iseloomustab Põltsamaa valla piirkondade elanikkonna ja piirkondades pakutavate tegevuste suhtarvu. On loomulik, et enim tegevusi pakutakse piirkondades, mis on suuremad. Siiski on mõttekoht, kas Kamaris piirkonnas, kus on elanike arv pea poole väiksem kui Lustivere piirkonnas, peaks tegevuste ja elanikkonna suhtarv olema ligilähedane. Samuti tasub jälgida, et Lustivere piirkonnas, kus elanike arv on suurem kui Pajusi-Pisisaare piirkonnas, pakutakse vähem tegevusi. Ühtlasi on tarvis mõtestada lahti Esku piirkonna tegevused, kus elanike arv on pea sama, mis Pajusi-Pisisaares, kuid tegevuste arv üle kahe korra väiksem. Kindlasti tuleb arvesse võtta koolide olemasolu piirkonnas ja muud taristut, mis on Pajusi-Pisisaares, Adaveres ja Puurmanis olemas, ent siiski tekitab joonis mõttekohti, kas tegevused on piirkondades võrdselt tagatud.

Kokkuleppel Põltsamaa Vallavalitsusega jagati Põltsamaa valla elanikkond kuude vanuserühma: kuni 7-aastased, 7-12-aastased, 13-19-aastased, 20-26-aastased, 27-64-aastased (täiskasvanud), üle 65-aastased.

Põltsamaa valla elanikkonna jaotus vanuserühmiti
Statistikaameti 2023. aasta andmetel

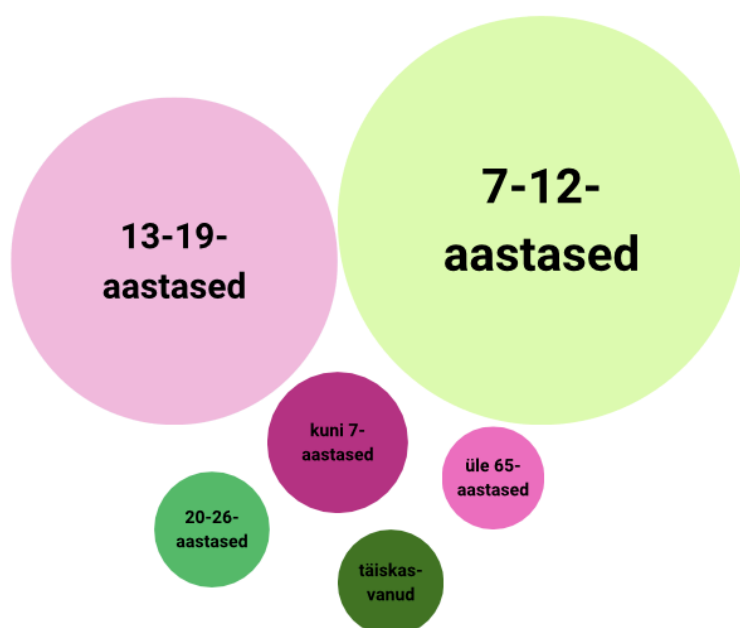

Joonis 8. Põltsamaa valla elanikkonna jaotus vanuserühmiti Statistikaameti 2023. aasta andmetel

Vastavalt koondtabelile ja selle põhjal tehtud analüüsile (Lisa 4) on võimalik välja tuua Põltsamaa vallas pakutavad tegevused vanuserühmade jaotuses. Tasub tähele panna, et osad tegevused toimuvad mitmele vanuserühmale korraga ja seetõttu on tegevuste koguarv tabelis 3 suurem.

Tabel 3. Huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse jaotus vanuserühmiti

Vanuse- rühm	kuni 7-aastased	7-12- aastased	13-19- aastased	20-26- aastased	27-64-aastased (täiskasvanud)	üle 65- aastased
Tegevuste arv	23 tegevust	114 tegevust	97 tegevust	20 tegevust	56 tegevust	26 tegevust

Joonis 9. Põltsamaa valla elanikkonna vanuserühmade ja vanuserühmades pakutavate tegevuste suhtarv

Ootuspäraselt pakutakse kõige rohkem huvihariduse ning huvi- ja kultuuritegevuse teenuseid vanuserühmale 7-12. See vanuserühm ongi enamasti kõige aktiivsem valdkonna tegevustes osaleja ning osaleb enamasti rohkem kui ühes tegevuses. Eelkooliealistele lastele pakutakse erinevaid tegevusi lasteaias ja seetõttu on nõudlus lasteaiaväliste tegevuste väiksem. 12+ vanuserühm on enamasti leidnud enda jaoks põneva valdkonna ning sageli mitmes valdkonnas enam ei tegutse. Teismeiga on aeg, kus paljud noored loobuvad senisest huvialast ning kas vahetavad valdkonda või siis loobuvad üldse huvihariduses ning huvi- ja kultuuritegevuses osalemisest. Vanuserühm 20-26 on enamasti hõivatud kutse- või kõrghariduses ning elavad tegelikkuses mujal ning tarbivad ka huvihariduse ja -tegevuse teenuseid seal. Lisaks on neil ligipääs täiskasvanutele suunatud teenustele. Põltsamaa valla pakutavaid huvi- ja kultuuritegevuse teenuseid vaadates võiks rohkem valikuid olla täiskasvanutele ja eakatele, sest rahvastikukõvera järgi on see vanuserühm, keda on arvestatav hulk.

Huvihariduses ning huvi- ja kultuuritegevuses osalejad tõid välja, et olulisemad valdkonnas osalemise põhjused on soov hoolitseda enda füüsilise ja vaimse heaolu eest, heas seltskonnas aega veeta ning eneseteostuse võimalus. Seega on valdkonnal elanikkonna

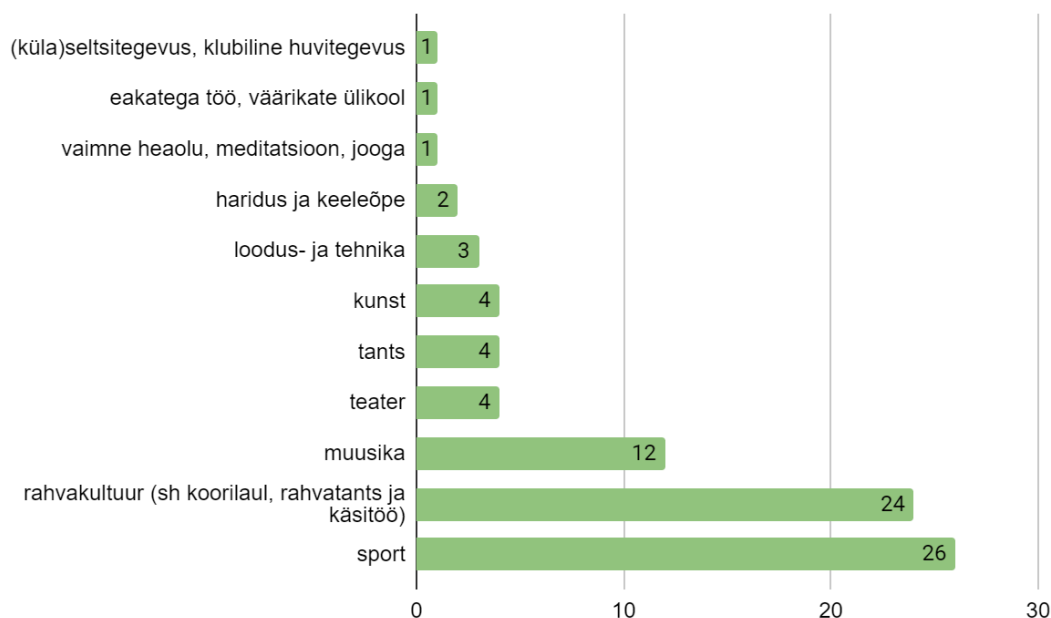
heaolu kujundamisel oluline roll. Tähtis on silmas pidada, et teenuse kasutaja vaates on nii huviharidus kui huvitegevus väga olulised. Huvitegevus pakub võimalust proovida erinevaid valdkondi, katsetada oma oskusi ja võimeid ning võimalust areneda omas tempos. Huviharidus pakub võimalust soovitud valdkonnaga süvitsi minna ning valmistab huvilisi ette valdkonnas kutse- või kõrghariduse omandamiseks.

2.2. Huvihariduses ning huvi- ja kultuuritegevuses osalemine

Põltsamaa vallas elab 1.02.2024 seisuga 9282 potentsiaalset huvihariduses, huvi- ja kultuuritegevuses osalejat. Elanikkonna ankeedi levitamise tegeles Põltsamaa vallavalitsus ning ankeedile vastas 150 inimest, mis on 2% elanikkonnast. Täiskasvanud vastajatelt küsiti infot ka laste huvihariduses ning huvi- ja kultuuritegevuses osalemise kohta. Vastavalt lisa neljale on võimalik välja tuua, et 193 huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuses osalejate koguarv on 2496. Juhime tähelepanu, et osaluste arv ei ole sama osalejate arvuga (ei ole unikaalsed osalejad), sest osalejad võivad osaleda rohkem kui ühes tegevuses.

Tagasisideküsitlusele vastanud Põltsamaa valla elanikest ja nende alaealistest lastest osaleb huvihariduses, huvi- ja kultuuritegevuses veidi alla poole (45%).

Kõige populaarsemaks huvitegevuse valdkonnaks on sport ning sellele järgneb kohe rahvakultuur, mille alla kuuluvad koorilaul, rahvatants ja käsitöö. Osalejate arvu poolest on kolmandal kohal muusika valdkond (joonis 10).

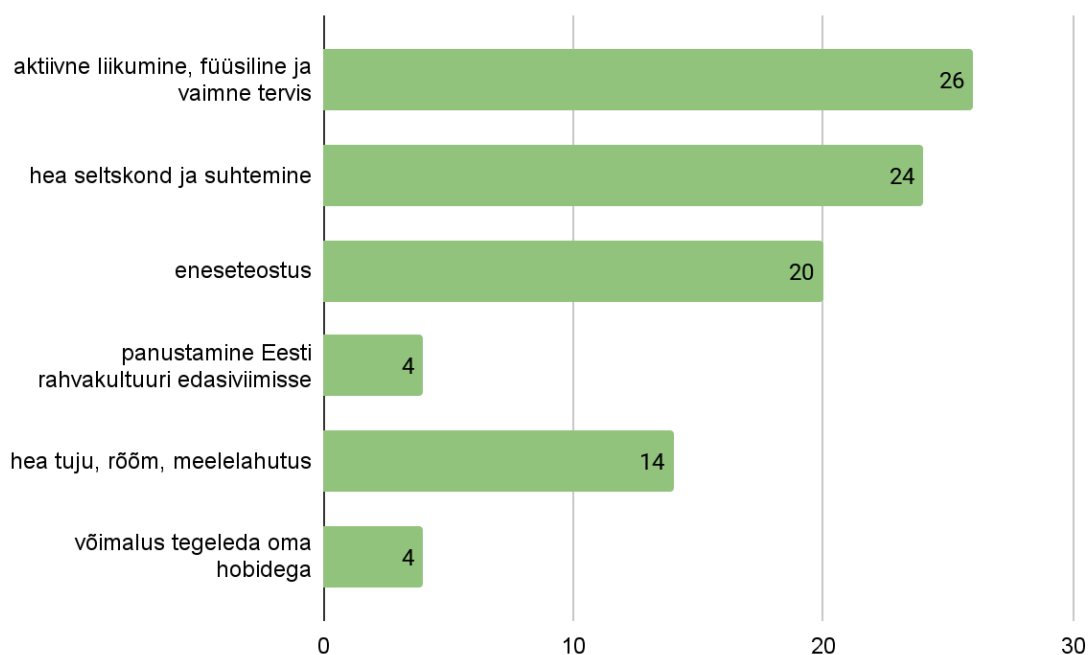

Joonis 10. Põltsamaa valla huvihariduses, huvi- ja kultuuritegevuses osalemine

Vastajatel paluti täpsustada, kui sageli nad huvihariduses, huvi- ja kultuuritegevuses osalevad. 68-st vastajast osaleb 21 huvihariduses, huvi- ja kultuuritegevuses kord nädalas, 17 vastajat 2 korda nädalas ning 16 vastajat 3 või rohkem korda nädalas.

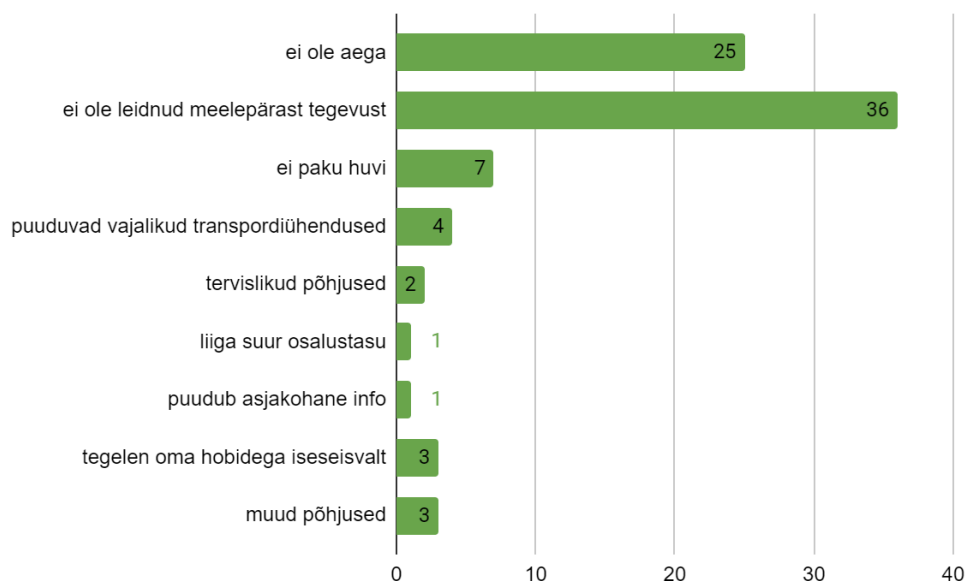
75% vastanutest märkis, et huviharidus, huvi- ja kultuuritegevus on tasuline ning 25% vastajatest ei maksa selle eest.

Olulisemaks huvihariduses, huvi- ja kultuuritegevuses osalemisega seotud kasuks pidasid vastajad võimalust liikuda ning hoolitseda oma füüsilise ja vaimse tervise eest, pea sama oluline oli vastajate jaoks võimalus suhelda ning heas seltskonnas aega veeta. Kolmandal kohal on vastajate jaoks eneseteostus - võimalus midagi uut õppida ja ennast proovile panna (joonis 11).

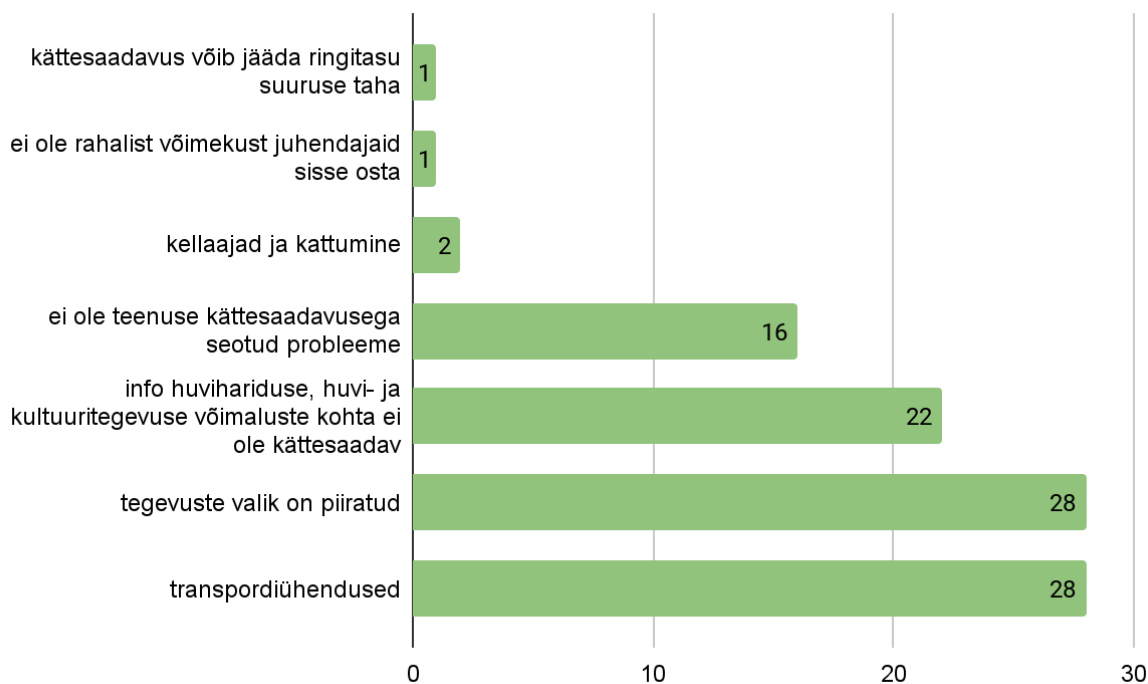
Joonis 11. Põltsamaa valla huvihariduses, huvi- ja kultuuritegevuses osalemise kasulikkus

Vastajatel, kes märkisid, et nad ei osale huvitegevuses, paluti mitteosalemise põhjuseid täpsustada. Peamiseks huvitegevuses mitteosalemise põhjuseks on see, et ei ole leitud meelepärast tegevust (36 vastajat). Teiseks oluliseks mitteosalemise põhjuseks on ajapuudus (25 vastajat) (joonis 12).

Joonis 12. Põltsamaa valla huvihariduses, huvi- ja kultuuritegevuses mitteosalemise põhjused

Vastajatel paluti täpsustada, kas ja millised on huvihariduses ning huvi- ja kultuuritegevuse teenuse kättesaadavusega seotud probleemid. Olulisemate probleemidena toodi välja piiratud tegevuste valik ning puudulikud transpordiühendused. Täpsema ülevaate annab joonis 13.

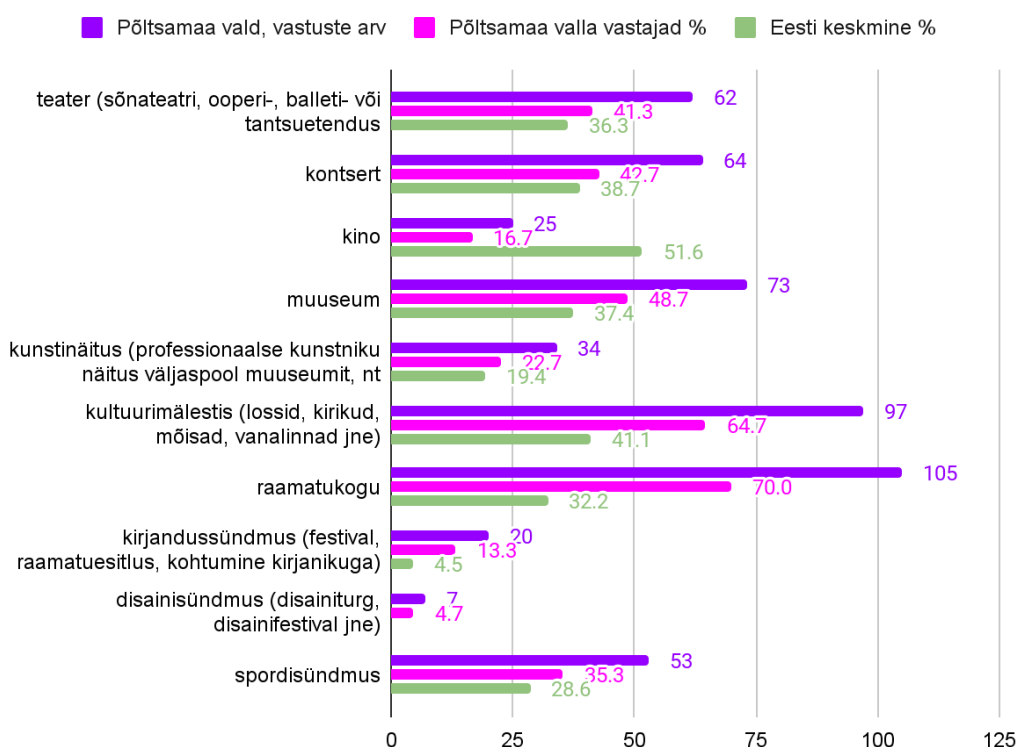
Joonis 13. Põltsamaa valla huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse kättesaadavusega seotud probleemid

Detailsema ülevaate elanikkonna tagasisidest annab käesoleva raporti Lisa 1 "Huvihariduses ning huvi- ja kultuuritegevuse osalejate tagasiside".

2.3. Kultuuriteenuste kasutamine

Lisaks huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse tagasisidele paluti vastajatelt infot kultuuriteenuste kasutamise kohta viimase 12 kuu jooksul. Põltsamaa vallas on vastajad kõige aktiivsemalt külastanud raamatukogu ning kultuurimälestisi. Muias Eestis on Põltsamaa valla elanikud käinud teatris, kontsertidel ja kinos. Lisaks on mujal Eestis külastatud muuseume ning kultuurimälestisi. Kõige vähem on vastajad osalenud kirjandus- ja disainisündmustel.

Statistikaamet kogub regulaarselt andmeid Eesti elanikkonna kultuuris osalemise kohta. Viimased avalikult kättesaadavad andmed pärinevad 2020. aastast. Kui võrrelda Põltsamaa valla vastuseid Eesti keskmisega, siis võib öelda, et Põltsamaa valla elanikud on keskmisest suuremad kultuuris osalejad.

Joonis 14. Põltsamaa valla huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse kättesaadavusega seotud probleemid

Vastajatel paluti nimetada kultuuris mitteosalemise põhjused. Tulemustest selgub, et üheks olulisemaks kultuuris mitteosalemise põhjuseks on ajapuudus. Teiste põhjusena toodi välja meelepärase sündmuste ja vajalike transpordiühenduste puudumine. Lisaks toodi mitteosalemise põhjustena välja näiteks terviseprobleemid ja piiratud rahalised vahendid. Täpsema ülevaade kultuuris osalemisest annab Lisa 1 "Huvihariduses ning huvi- ja kultuuritegevus osalejate tagasiside".

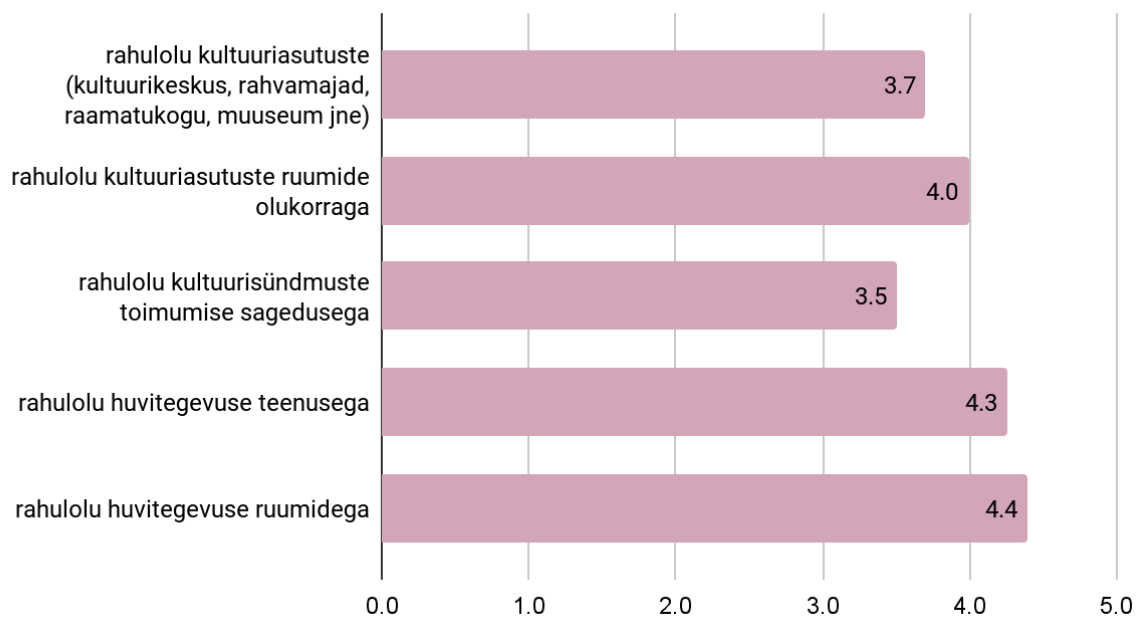
2.4. Rahulolu huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevusega

Huvihariduses ning huvi- ja kultuuritegevuse osalejate (150 vastajat), juhendajate (33 vastajat) ja teenust pakkuvate asutuste juhtide (14 vastajat) tagasisideküsitluse üheks

osaks oli rahulolu kaardistamine huvihariduse huvi- ja kultuuritegevuse ning valdkonna teenuste ja taristuga.

Huvihariduse ning huvi- ja kultuuritegevuse osalejate tagasisideküsitluses paluti vastajatel 5 palli süsteemis hinnata oma rahulolu valdkonna teenuste ja taristuga. Osalejate keskmine rahulolu teenusega on 4,3.

Osalejate keskmine rahulolu kultuuriasutuste teenustega on 3,7; sh rahulolu ruumidega on 4,0 ning ürituste toimumise sagedusega 3,5.

Joonis 15. Põltsamaa valla teenustel osalejate keskmine rahulolu ruumidega

Osalejate rahulolu huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevusega ning ruumidega on kõrge - 5 palli süsteemis suurem kui 4. Tähelepanu tuleks pöörata kultuuriasutuste teenustele ning kultuurisündmuste toimumise sagedusele, kuna nende teemade osas jäi vastajate rahulolu alla 4 palli.

Küsimusele "Millised valdkonnad on huvitegevuse teenusega katmata?" vastas 27 vastajat, et kõik valdkonnad on kaetud. 22 vastajat leidis, et katmata on looduse ja tehnika valdkond, ning 19 vastajat leidis, et spordivaldkonnas on rohkem huvitegevuse teenuseid vaja.

2.4. Põltsamaa valla huvihariduse ja huvi- ning kultuuritegevuse süsteemi tugevused ja kitsaskohad

Hetkel on Põltsamaa vallas huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse puhul kasutusel hübriidmudel. See tähendab, et osad huvihariduse ning huvi- ja kultuuritegevuse teenused on tsentraliseeritud ja kohaliku omavalitsuse hallata ning osad on vaba- ja erasektori hallata ning kohalik omavalitsus toetab neid teenuseid toetussüsteemi kaudu. Põltsamaa vald on võtnud suuna tsentraliseeritud mudeli poole.

Intervjuudes ja küsitlustes oli valla esindajatel, asutuste juhtidel ja juhendajatel võimalik välja tuua toimiva süsteemi tugevusi ja kitsaskohti. Ühtlasi said elanikud vastata teenusega rahulolu puudutavatele küsimustele. Siin peatükis on toimiva süsteemi tugevused ja kitsaskohad toodud kogutud andmete sünteesina.

Toimiva süsteemi tugevused:

- Osalejate tagasiside põhjal on rahulolu huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse ning ruumidega kõrge - 5 palli süsteemis üle nelja.
- Huviharidus, huvi- ja kultuuritegevus on kättesaadav ja mitmekesine, tegevustel on järjepidevus ja regulaarsus.
- Valdkonna juhid on pädevad ja autonoomsed, juhendajad on professionaalsed.
- Põltsamaa linnas pakutakse kvaliteetset huviharidust kogu valla noortele.
- Küsitlusele vastanud Põltsamaa valla elanikud on Eesti keskmisega võrreldes aktiivsemad kultuuris osalejad ja kultuuriteenuste kasutajad.

Toimiva süsteemi kitsaskohad:

- Huvihariduse, huvitegevuse ja kultuuritegevuse määratlused ja piirid on ebaselged ning see tekitab segadust eesmärkide, rahastuse ja kvaliteedikriteeriumite määratlemisel. Termineid kasutatakse läbisegi ja kohati samatähenduslikena.
- Kohalik omavalitsus ei ole selgelt määratlenud huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse toetamise eesmärgi ning toetussüsteem on killustunud. Kui eesmärgid ja prioriteedid ei ole arusaadavad, seab see ohtu toetuste jagamise läbipaistvuse ja tajutud õigluse ning raskendab valdkonnas tegevuste planeerimist.
- Pole kokku lepitud, kus on tasakaal turutõrke eemaldamise ja kõikide teenusepakkujate võrdse kohtlemise vahel. Näiteks huvitegevuse riigiraha jaotamise otsused ei ole valdkonna tagasiside põhjal läbipaistvad.
- Valdkond on eestvedajate põhine ning see võib tähendada ohtu teenuste jätkusuutlikkusele.
- Uuringu tulemustest selgus, et üheks valdkonnaks, kus ei ole piisavat pakkumist, on loodus, teadus, tehnika (LTT).
- Valdkonnas tegutsejad tunnevad, et kohalik omavalitsus planeerib arendustegevusi valdkonda kaasamata ning nende teadmisi ja kogemusi arvestamata.
- Esineb isikutevahelisi probleeme, mis takistavad süsteemi ladusat toimimist.
- Piirkondade huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse mitmekesisus ei ole kooskõlas elanike arvuga.
- Teenuste kaardistamisel ilmes, et huvi- ja kultuuritegevuse teenuseid võiks olla rohkem täiskasvanutele ja eakatele, mis on suurim elanike vanuserühm.
- Huvihariduses, huvi- ja kultuuritegevuses osalejad leidsid, et kõige suurem puudus on looduse ja tehnika valdkonna ning spordivaldkonna huvitegevuse teenustest.
- Üle poole elanikkonna tagasisideküsitlusele vastajatest (55%) ei osale huvitegevuses.
- Juhendajad hindasid, et kättesaadavust raskendavad huviringide kattuvad ajad ja vastava transpordi puudumine.
- Juhendajad tõid peamiste probleemidena välja juhendajate puuduse ja järelkasvu mure ning juhendajate madala palga.

- Asutuste juhid hindasid huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse peamiseks probleemideks võrgustikutöö (koostöö puudumine asutuste vahel ja omavalitsuse poolt eest veetud arutelude vähesus) ja osalejate huvi langus.
- Huvitegevuses osalejate hinnangul on peamiseks valdkonna kättesaadavusega probleemideks kehvad transpordiühendused ning piiratud tegevuste valik.

Soovitused ja ettepanekud

- Oluline on seada valdkonna arendamise eesmärgid koostöös osalejate, lapsevanemate ja huvihariduse ja -tegevuse eestvedajate ja/või juhendajatega.
- Valdkonnast täpsema ülevaate saamiseks ja muutuste jälgimiseks on vajalik luua andmete kogumise süsteem.
- Valdkonna tagasisidet tuleks koguda ja rahulolu teenustega mõõta regulaarselt.
- Valdkonna arendamiseks oleks tarvis luua koolitus- ja arendussüsteem, et toetada valdkonna elujõulisust ja jätkusuutlikkust.
- Oluline on arendada ja toetada valdkonnas tegutsevate asutuste ja organisatsioonide koostööd.

3. Teenusmodelid

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus ütleb, et omavalitsusüksuse ülesanne on muuhulgas korraldada vallas või linnas kultuuri-, spordi- ja noorsootööd. Kuna seadus ei määratle, kuidas seda ülesannet täita tuleb, siis on oluline, et kohalik omavalitsus kujundaks ise vajaliku teenusmodeli.

Olenemata valitud teenusmodelist peab huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse ja kultuuriteenuste keskmeks olema teenuse kasutaja – valla elanik, kes soovib kodulähedases piirkonnas kvaliteetselt vaba aega veeta ning ennast arendada.

Huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse ning kultuuriteenuste tõhusaks juhtimiseks ja arendamiseks on esmatähtis, et kohalik omavalitsus seaks valdkonna toetamisel konkreetsed eesmärgid. Seejuures on oluline määratleda, millised on kohaliku omavalitsuse ja millised vabasektori ülesanded. Valdkonna korraldus-, rahastus- ja seiremudel peab tuginema seatud eesmärkidele ning toetama nende saavutamist.

Valdkonna arendamisel ja toetamisel võimalik lähtuda kolmest teenusmodelist, mille põhimõtetest annab ülevaate joonis 16.

Joonis 16. Teenusmodelite kirjeldused

3.1. Tsentraliseeritud mudel

Kohalik omavalitsus haldab huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse ning kultuuriteenuste taristut ning pakub ka suurema osa valdkonna teenustest. Valdkonna juhtimine ja arendamine on tsentraliseeritud ning kogukonnale on jäänud teenuse kasutaja ja tagasisidestaja roll.

Võimalused:

- Kogu huvihariduse, ning huvi- ja kultuuritegevuse ning kultuuriteenuste süsteem on KOVi juhtida ja arendada ning see on tõhus tööriist erinevate piirkondade ja kogukondade arendamisel.

Ohud:

- Tsentraliseeritud mudel tähendab, et kogu valdkond ja kogu taristu on kohaliku omavalitsuse hallata ning seetõttu on see kolmest teenusmudelist kõige kulukam.
- Tsentraliseeritud mudel ei toeta vaba- ja erasektori, kogukonna ja kodanikuühiskonna arengut, mis võiks olla iga kohaliku omavalitsuse üks olulisi eesmärke.
- Kasutaja vaates on tsentraliseeritud mudeli puhul üheks ohukohaks see, et tema "hääli ei ole kuulda". Teenus lähtub pigem teenuse pakkuja võimalustest ja võimekusest.

Soovitused:

- Kohalikul omavalitsusel on tsentraliseeritud mudeli puhul teenuste arendamiseks vajaliku sisendi saamiseks oluline regulaarselt teenuse kasutajate tagasisidet koguda ning nende rahulolu mõõta.
- Teenuste arendamist peaks tsentraliseeritud mudeli puhul eest vedama tööühm, kuhu on kaasatud valdkonna ja kogukonna esindajad. Tööühma ülesanne on tagada, et teenus lähtuks kasutajatest. Tööühm kohtub vähemalt korra aastas, hinnates eelmise hooaja tulemusi ning seades eesmärke uueks hooajaks.

3.2. Vabasektori võimestamise mudel

Vabasektori võimestamise mudeli puhul haldab kohalik omavalitsus osaliselt huvihariduse ning huvi- ja kultuuritegevuse taristut ning juhib ja kujundab valdkonda eelkõige vabasektori võimestamise ja toetusmeetmete kujundamise kaudu.

Huvihariduse ning huvi- ja kultuuritegevuse teenuseid pakuvad vabasektori teenusepakkujad, kes lähtuvad kohaliku omavalitsuse seatud raamistikust ja reeglitest.

Vabasektori võimestamise mudeli puhul nähakse sageli ohtu selles, et kohalikul omavalitsusel ei ole piisavat kontrolli pakutavate teenuste kvaliteedi üle. Tegelikult on kohalikul omavalitsusel võimalik rahastusmudeli kaudu olulisel määral mõjutada nii teenuste valikut ja kvaliteeti kui ka nende jätkusuutlikkust.

Võimalused:

- Toetab vaba- ja erasektori, kogukondade ja kodanikuühiskonna arengut ning võimestab kohalikke tegijaid.
- Tugev vaba- ja erasektor on kohalikule omavalitsusele piirkonna arendamisel tugevaks ja strateegiliseks koostööpartneriks.
- Tõhusa rahastusmudeli kaudu on võimalik mõjutada valdkonna teenuste arvu, liike ning teenuste kvaliteeti.
- Toetab piirkonna identiteedi ja maine kujunemist ning tõstab seeläbi piirkonna atraktiivsust.

Ohud:

- Valdkond on kriiside jms olukordades küllaltki haavatav, samas saab kohalik omavalitsus siin kriisiolukorras appi tulles riske maandada.
- Valdkond on muutlik ja teenused ei pruugi alati stabiilsed olla, kuigi seda riski saab rahastusmudeliga leevendada.
- Vabasektor ei ole vastutuse võtmiseks valmis ja vajab eelnevat koolitust.
- Eestvedajate ja juhendajate väsimine ning teenuse osutamisest loobumine.

Soovitused:

- Valdkonna rahastamismudel peab olema läbipaistev ja tagama taotlejate võrdse kohtlemise.
- Kui eesmärk on osalejate arvu suurendada, siis on heaks tööriistaks pearahapõhine toetus, mis motiveerib ühinguid rohkem osalejaid kaasama.
- Rahastussüsteem peab soodustama kõrgema kvalifikatsiooniga juhendajate kaasamist ning tunnustada tasub saavutuste eest. See motiveerib teenuse kvaliteedile rohkem tähelepanu pöörama.
- Teenused peaks olema asjakohaselt hinnastatud, et tagada valdkonna jätkusuutlikkus, aga vältida olukorda, kus teenuse hind saab osalemise takistuseks.
- Tegeleda vaba- ja erasektori võimestamisega, et hoida nende motivatsiooni ja võimekust lisarahastust hankida.
- Olulisemate teenuste stabiilsuse suurendamiseks tasub kaaluda teatud tingimustel võtmeteenuste pakkujatega pikemate (näiteks 3aastaste) toetuslepingute sõlmimist.

3.3. Hübriidmudel

Hübriidmudeli puhul pakuvad huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse ning kultuuriteenuseid nii kohalik omavalitsus kui ka era- ja vabasektor. Mudeli tõhusaks toimimiseks on oluline, et rollide jaotus on selgelt kokku lepitud ning mõlemale osapoolle teada.

Hübriidmudeli puhul on kohaliku omavalitsuse pakkuda enamasti huvihariduse teenused – eelkõige muusika- ja kunstikoolide pidamine, sest nendes valdkondades on rohkem individuaalõpet ning see muudab teenuse kulukamaks. Kohalik omavalitsus omab ja haldab valdkondlikku taristut ning pakub osaliselt huvihariduse ning huvi- ja kultuuritegevuse ja kultuuriteenuseid.

Valdkondlike teenuste pakkumisel on oluline roll era- ja vabasektoril, kes lähtuvad kohaliku omavalitsuse kehtestatud rahastusmudeli raamistikust ja reeglitest.

Võimalused:

- Kohaliku omavalitsuse pakutavate teenuste osas on tagatud stabiilsus ja seeläbi jätkusuutlikkus.
- Valdkond toimib nõudluspõhiselt ja on võimeline kiiresti muutustele reageerima.
- Süsteem toetab vaba- ja erasektori arengut, mis ühtlasi tugevdab kohalikke kogukondi.
- Kohaliku omavalitsuse jaoks on eraõigusliku teenusepakkuja tegevuse toetamine kokkuvõttes kuluefektiivsem, kui ei kaasne taristu ülalpidamise kohustust.

Ohud:

- Vaba- ja erasektori pakutavad teenused on kriiside jms olukordades haavatavad.
- Vähenenud stabiilsus – valdkond on muutlik ja teenused võivad muutuda iga-aastaselt.
- Projektipõhine rahastamine ei toeta piisaval määral ühingu arengut ja jätkusuutlikkust.

Soovitused:

- Oluline on selgelt määratleda, milliseid teenuseid pakub kohalik omavalitsus ning millised teenused on vaba- ja erasektori hallata.
- Toetusmudel peab olema läbipaistev ja tagama taotlejate võrdse kohtlemise.
- Kui eesmärk on osalejate arvu suurendada, siis on heaks tööriistaks pearahapõhine toetus, mis motiveerib ühingu rohkem osalejaid kaasama.
- Vaba- ja erasektori toetussüsteem peab soodustama kõrgema kvalifikatsiooniga juhendajate kaasamist ning võiks arvestada varasemaid saavutusi valdkonnas. Selline lähenemine motiveerib ühingu teenuse kvaliteedile rohkem tähelepanu pöörama.
- Taristu kasutamise reeglid peavad olema paika pandud ja avalikult kättesaadavad.
- On oluline, et teenus ei oleks omandivormist olenemata osalejatele tasuta. Osalejate rahaline panus on jätkusuutlikkuse tagamiseks hädavajalik.
- Ühtlustada munitsipaalsektoris töötavate juhendajate palkasid ja julgustada era- ja vabasektorit palgatasemega kaasa tulema.
- Tegeleda vaba- ja erasektori võimestamisega, et hoida nende motivatsiooni ja tõsta lisarahastuse hankimise võimekust.

3.4. Huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse ning kultuuriteenuse teenusmudel Põltsamaa vallas

Põltsamaa vallas toimib huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse ning kultuuriteenuste pakkumisel hübriidmudel, kus valdkonna korraldamine jaguneb kohaliku omavalitsuse ning vaba- ja erasektori vahel. Tänapäevases süsteemis jagub kitsakohti (toodud lk 20), mille tõttu ei toimi hübriidmudel osapoolte ootusi rahuldavalt.

Põltsamaa valla arengukavas on **valdkonna juhtimise** kitsaskohana välja toodud, et valdkondade tegevuste ja arengukava vahel on nõrk seos ning puuduvad kokkulepped valdkondlike eesmärkide osas. Eesmärgi ja fookuse puudumisele viidati ka kohaliku omavalitsuse töötajate seas läbiviidud intervjuudes. Kitsaskohtade leevendamiseks on arengukavas välja pakutud nii teenuste vajaduspõhist ümberkorraldamist kui koostöö edendamist ja tõhustamist. **Noorsootöö valdkonna** kitsaskohtadena on arengukavas kaardistatud muuhulgas teatud valdkondades (LTT, isamaaline kasvatus, MONO ehk mobiilne noorsootöö) noorsootööspetsialistide puudus. Noorteinfo ei ole piisavalt kättesaadav, vähenenud on mitteformaalse noorsootöö arvestamine formaalhariduses. Arengueeldusteks on noorsootöölase kompetentsikeskuse olemasolu Põltsamaa noorte- ja elukestva õppe keskuse näol ja tugevate huvikoolide olemasolu. Lahendusena peetakse oluliseks pidevat noorsootöö tegevuste monitoorimist, et selgitada välja noorte huvid ja kõrvaldada takistused huvihariduses ja huvitegevuses osalemiseks. Lisaks on oluline

huvitegevuse mitmekesistamine, ruumide kasutuse efektiivistamine ning huvitegevuse veebikodu loomine, samuti aktiivne koostöö sotsiaal-, haridus-, ja kultuurivaldkonna vahel noorte kaasamiseks ning noorsootöölalaste ümarlaudade korraldamiseks. **Spordivaldkonna** kitsaskohtadena on arengukavas kirjeldatud spordikooli, spordiklubide ja haridusasutuste omavahelist vähest koostööd, puudub ühtne informatsioon üritustest ja treeningutest teavitamiseks. Arengueelduseks on spordikooli, kvalifitseeritud treenerite ja aktiivsete spordiklubide olemasolu ning lahendustena on viidatud ühtse infokeskkonna loomist, sihtgruppide ja nende vajaduste kaardistamist ning noortele huviharidust pakkuvatesse paikadesse transpordi korraldamist.

Põltsamaa valla esindajatega läbiviidud intervjuude põhjal on vallal olnud kavatsus liikuda tsentraliseeritud mudeli poole, kuna vaba- ja erasektori aktiivsus ning huvi valdkonda panustada on langemas ja see mõjutab valdkonna jätkusuutlikkust. Siiski selgus juhendajate ja juhtide küsitlustest ja intervjuudest, et vaba- ja erasektori aktiivsuse langust on süvendanud just teenuste tsentraliseerimine. Kogukondade elujõu tugevdamiseks on oluline kogukondi kaasata ja anda neile jõukohane roll ja vastutus teenuste osutamisel. Vaba- ja erasektori roll ja vastutus peab olema kogukonna ja vallavalitsuse vahel läbi räägitud ning kokku lepitud.

Selle jaoks, et Põltsamaa vallas hübriidmudel teenusmodelina toimiks, peab olema läbi mõeldud juhtimis- ja rahastusmudel, sh toetus- ja palgasüsteemid, taristu kasutamine, info liikumine ning andmekogumise ja seiramise süsteem.

Tsentraliseeritud mudelile üleminek ei toeta kodanikuühiskonna arengut, suurendab kokkuvõttes valla koormust teenuste pakkumisel ning toob kaasa täiendavaid kulusid. Hübriidmudeliga jätkamise ning vaba- ja erasektori võimestamise kaudu tagab Põltsamaa vald era- ja vabasektori tegutsejate näol endale aktiivsed ja strateegilised koostööpartnerid, kes on valmis arengueesmärkide elluviimisesse panustama ning valdkonna teenuste arendamisel vastutust võtma.

Soovitused ja ettepanekud

- Jätkata huvihariduse ning huvi- ja kultuuritegevuse teenuste pakkumisel hübriidmudeliga.
- Määratleda täpselt, milliste valdkondlike teenuste eest vastutab kohalik omavalitsus ning milliste teenuste eest era- ja vabasektor.
- Vabasektori tegevuse toetamisel on võtmetähtsusega võrdse kohtlemise printsiibist lähtuva ja läbipaistva toetussüsteemi loomine, kus on olulisel kohal kvaliteedikriteeriumid.
- Vaba- ja erasektori jätkusuutlikkuse tagamiseks on soovitatav panustada valdkonna võimekuse tõstmisesse (näiteks tunnustamise, koolituste ja jätkusuutliku võrgustiku käivitamise kaudu).

3.4.1. Põltsamaa valla huvihariduse ja -tegevuse ning kultuuritegevuse ja -teenuse juhtimismudel

Põltsamaa valla huvitegevuse ja kultuuriteenuse juhtimismudeli raames vaatleme erinevaid lahendusvariante, kuidas on vallavalitsusel ja volikogul võimalik korraldada läbi hallatavate asutuste valdkonna juhtimine. Hübriidmudeli puhul kõiki teenuseid läbi vallavalitsuse hallatavate asutuste osutama ei hakata ning oma roll jääb vabasektorile nii huvi- ja kultuuriteenuse pakkumisel kui ka spordisündmuste korraldamisel (spordiklubid). Hallatavate asutuste/sihtasutuse arengukavades tuleb vabasektori roll selgelt määratleda ning luua asutuste juurde vabasektori võrgustik, kes aitab kaasa sihtide ja plaanide seadmisel.

Hetkel pakuvad Põltsamaa vallas huviharidust ja -tegevust ja kultuuriteenust järgmised tabelis 4 toodud valla asutused, sh valla asutatud sihtasutus.

Tabel 4. Põltsamaa valla huviharidust ja -tegevust pakuvad valla asutused

Juriidiline vorm	Asutuse nimi	Teenuse liigid
Hallatav asutus	Põltsamaa Muusikakool	huviharidus, huvitegevus (vabaõpe)
Hallatav asutus	Põltsamaa Kultuurikeskus, sh noortekeskused • Põltsamaa kultuurikeskus • Põltsamaa noortekeskus • Puurmani rahvamaja • Pajusi rahvamaja	huvitegevus, kultuuritegevus, noorsootöö
Hallatav asutus	Põltsamaa Raamatukogu	huvitegevus, kultuuritegevus
Sihtasutus	Põltsamaa Sport	huviharidus, huvitegevus
Hallatav asutus	Põltsamaa Ühisgümnaasium	huvitegevus
Hallatav asutus	Puurmani Mõisakool	huvitegevus

Lisaks tegutseb Põltsamaal erahuvikool Põltsamaa Kunstikool, mida veab eest MTÜ Põltsamaa Kunstiselts. Kõik Põltsamaa valla huvitegevuse pakujad on leitavad lisas 4 joonisel 1.

Valdkonna juhtimisega seotud kitsaskohtade lahendamiseks on üks põhimõtteline otsustuskoht spordi- ja kunstikooli pidamise juriidiline vorm. Kuigi sihtasutus on eraldi juriidiline asutus, on sisuliselt tegemist valla poolt asutatud sihtasutusega, mitte klassikalise vabasektori ühinguga.

Sihtasutuse muutmist allasutuseks on otstarbekas kaaluda järgmistel põhjustel:

- vallal on operatiivsem ja parem ülevaade olulise teenuse toimimisest;
- hallatava asutuse puhul on vallavolikogu ja vallavalitsuse vastutus asutuste arengute ja igapäeva tegevuste korralduse osas suurem;
- suurem eelarve ja tegevuste läbipaistvus (pole eraldi juriidiline isik);
- eelarve kujunemine ühtsetel alustel;
- võimalus ressursside optimeerimiseks (nt raamatupidamine, hoonete ja taristu keskne haldamine Põltsamaa Haldus poolt);

- bürokraatia vähenemine asjaajamises (nt hanked, arved, lepingud jne).

SA puhul on koosloomepäeval välja toodud kitsaskohtadena läbipaistvuse vähesust, nõukogu tegevust, bürokraatia rohkust, kuid võimalusena nähakse välisrahastuse ja sponsorluse kaasamise võimalusi ning läbi nõukogu liikmete on võimalik kaasata täiendavat kompetentsi juhtimise juurde. Hallatava asutuse puhul lasub juhtimise ülesanne vallal. Hallatavale asutusele on tagatud eelarvelised vahendid ning asjaajamine on läbipaistvam.

Kunstikool on raporti koostamise hetkel erahuvikool, mida peab mittetulundusühing, ning kunstikooliga seotud otsused mõjutavad teenusmodelit laiemalt (vt peatükk 3).

Kunstikooli pidaja on pöördunud vallavalitsuse poole, et vald võtaks kooli enda pidada. Seda eelkõige seetõttu, et MTÜna tegutsedes puuduvad sarnased finantseerimise võimalused kui valla hallatavatel asutustel. Koosloomepäeval lisati väljakutsetena, et erakoolina jätkamisel tekivad rahalised väljakutsed, lisaks mainiti suurt vastutust ja administreerimise koormust. MTÜna jätkamise võimalusena nähti koosloomepäeval paindlikkust ning võimalust vastutada ise sisutegevuste eest.

Järgnevalt on kirjeldatud erinevaid juhtimismudeleid ning nendega kaasnevaid võimalusi ja kitsaskohti õppuri/osaleja, juhi/personali ja vallavalitsuse vaatest. Kaardistus lähtub koosloomepäeva aruteludest, asutuste juhtide sisendist ning ekspertide kogemusest.

Juhtimismudelite analüüsi ja valiku puhul on oluline silmas pidada, et ümberkorralduste eesmärk on toetada erinevas vanuses tegevuses osalejate igakülgset arengut, pakkudes neile kodulähedases piirkonnas kvaliteetseid ja tõhusalt korraldatud huvihariduse ja -tegevuse ning kultuuriteenuseid.

3.4.1.1. Huvihariduse- ja huvitegevuse juhtimismudeli lahendusvariandid

Järgnevalt on kirjeldatud erinevaid lahendusvariantide võimalusi, riske ja nende maandamise võimalusi.

Lahendusvariant 1: Põltsamaa huvikool/huvikeskus

Põltsamaa huvihariduse ja -tegevuse üheks juhtimismudeli lahenduseks on nii muusikat, kunsti kui sporti hõlmava huvikooli/huvikeskuse loomine eesmärgiga muuta valdkonna juhtimine strateegilisemaks ning koondada ressursid ja kompetents. Tabelis 5 on kirjeldatud huvikooli/huvikeskuse loomisel nelja erinevat võimalust.

Tabel 5. Põltsamaa valla huvihariduse ja -tegevuse üks võimalik lahendusvariant

Põltsamaa huvikool: muusikakool, kunstikool, spordikool			
Variant A	Variant B	Variant C	Variant D
• Muusikakool • Kunstikool • Spordikool	• Muusikakool • Kunstikool • Spordikool • Huvitegevus koolides	• Muusikakool • Kunstikool • Spordikool • Noortekeskused • Huvitegevus koolides	• Muusikakool • Kunstikool • Spordikool • Noortekeskused

Põltsamaa huvihariduse ja -tegevuse üheks juhtimismudeli lahenduseks on huvikooli loomine, kus on olemas eraldi osakondadena muusika-, kunsti- ja spordikool (variant A) ning kool tegeleb nii huvihariduse, huvitegevuse kui ka sündmuste, võistluste, sarjade korraldamisega. Eelkõige on peetud silmas nende sündmuste korraldamist, mis on seotud otseselt muusika- ja kunstikooli õpiväljundite esitlemisega, kuna vallas tegutseb eraldi kultuurikeskus. Spordisündmuste puhul võiks olla vallapoolse spordi- ja liikumisharrastuste edendamiseks seotud ülesanded huvikoolil, kuid neid tuleb täita koostöös kohalike spordiklubidega. Kaaluda tasub asutuse nimena Põltsamaa **huvikeskuse** kasutamist, mis viitab sellele, et tegemist ei ole üksnes huvikooliga ning asutus täiendab laiemat eesmärki, olles valdkonna strateegia- ja kompetentsikeskuseks. Huvikooli nimi jäi sõelale eelkõige seetõttu, et aruteludes on läbi käinud vajadus rõhutada huvihariduse tähtsust loodavas asutuses. Eraldi lahendust vajab spordiobjektide haldamine, mille haldamisega võiks tegeleda asutus, kellel on olemas taristu haldamise ja hooldamisega seotud kompetents. Kuid huvikooli loomisel tuleb veel täiendavalt kaaluda, kas ühtse strateegilise juhtimise eesmärgil on mõistlik tuua huvikooli alla ka koolides toimuvad huviringid (variant B) ja/või noortekeskuste korraldamine (variant C ja D).

Huvikooli/huvikeskuse loomise võimalused:

- ühised strateegilised eesmärgid tegevuste korraldamiseks ja kvaliteedi tagamiseks;
- toetab noorsootöö ja huvitegevuse/huvihariduse sidusust ja lihtsam on välja selgitada noorte soove;
- süsteemsem teenuse tagamine erinevates valdkondades ja valla erinevates piirkondades;
- ühtsete andmete põhjal on võimalik teha strateegilisemaid otsuseid;
- ühtsem ülevaade ja tegevuspõhimõtted, killustatuse vähenemine;
- tõhusam juhtimisstruktuur - juhi fookus strateegilisel juhtimisel ning valdkonnajuhid moodustavad ühtse toetava meeskonna;
- ühtne palga- ja personalipoliitika (sh personali arendamine);
- parem infoliikumine (ühtne infoplatvorm) ja infomüra vähendamine;
- suurem võimekus kaasata välisrahastust (sh projektid, sponsorlus);
- ressursside optimeerimine (raamatupidamine, info- ja kommunikatsioonitehnoloogia, teabehaldus, asutuse töökorralduse dokumendid, Stuudium, taristu keske haldamine jm).

Huvikooli/huvikeskuse loomise võimalused tegevuses osaleja vaatest:

- ühendasutuse loomisel on tegevuses osaleja vähenemine mõju – muusika-, kunsti- ja spordikool jätkavad oma tegevust tänaste õppekavadega;
- ülevaade pakutavatest võimalustest muutub terviklikumaks;
- ühise (nt Stuudiumi) platvormi kasutusele võtmine muudab suhtluse kiiremaks ja selgemaks;
- üks registreerimissüsteem ja tunniplaan;
- tegevuses osalejat on võimalus paremini toetada, et ta leiaks endale sobiva huvihariduse ja/või -tegevuse;
- võimalus pakkuda senisest lõimitumaid ja põnevamaid väljasõite ja laagreid;

- lapsevanematel on lihtsam arveldada – üks huvikooli arve.

Huvikooli/huvikeskuse loomise võimalused juhi/personali vaatest:

- personali töötasude ja puhkuste ühtlustamine;
- ühisüritused ja -koolitused, ühised projektid;
- ühtne inforuum;
- huvihariduse ja -tegevuse juhendajate/õpetajate/pakkujate võrgustiku teke;
- ühtsed alused töötasu maksmisel;
- konkurentsivõimelisema töötasu maksmine;
- eesmärgistatud koostöö, sh erinevate valdkondade vahel, nt sündmuste korraldamisel;
- valdkondlikud juhid, tekib meeskond, delegerimisvõimalused;
- eelarve terviklik juhtimine, võimalus planeerida pikaajalisemalt investeeringuid ja muid vahendite soetamisi.

Huvikooli/huvikeskuse loomise võimalused valla vaatest:

- üks asutus ja juht, kes vastutab huvihariduse ja huvitegevuse kvaliteedi, kvalifitseeritud õpetajate ja nende arendamise eest;
- terviklikum ülevaade valdkonnast; noorte osalemisest erinevates valdkondades ja piirkondades;
- info jõuab kiiremini ja vahetumalt kohale;
- taristu, investeeringute ja muude kulude süsteemsem ja strateegilisem planeerimine;
- jätkab senist kultuuri- ja haridusvõrgu ümberkorraldamise praktikat;
- vähem bürokraatiat.

Variantide B ja C puhul on huvikoolile antud vastutus ka kooli(de)s oleva huvitegevuse korraldamise eest. Selle valiku tugevusena on välja toodud hariduse vastutuse selget jagamist kooliga: huvitegevuse sisu ja juhendajate kvalifikatsiooni hindamine ja arendamine on huvikooli juhi vastutus ning põhi- ja gümnaasiumihariduse eest vastutab kooli direktor. Variantide B ja C puhul kehtivad kõik variant A võimalused ja riskid, kuid lisavõimalusena tekib veelgi parem ülevaade kogu valla huvitegevusest ning lihtsam on planeerida tegevusi, kui on ülevaade erinevate valdkondade huvitegevustest nii sihtgruppide kui piirkondade lõikes. Nende variantide rakendamise puhul on oluline läbi rääkida, kas vastutus tuleb osaliselt või täielikult huvikoolile – eelkõige on läbimõtlemlise koht nende huviringide puhul, mis on tihedalt seotud põhiainetega (nt koorilaul jt). Täiendava riskina on nende variantide puhul välja toodud oht, et koolimajas olevaid ruume ja vahendeid peab hakkama jagama huvikooliga ning vastutus asjade korrasoleku eest võib hajuda ning töötingimuste ühtlustamisel võib keegi kaotada. Riskide maandamiseks on oluline teha selged kokkulepped.

Variantide C ja D puhul on lisaks huvikoolile ja huvihariduse pakkumisele asutusel kogu vastutus noorsootöö eest, sh noortekeskuste töö korraldamine. Hetkel on see lahendatud Põltsamaa vallas kultuurikeskuse kaudu, kuid intervjuudes toodi välja, et tegelikult see ei ole hea lahendus ning vajaks paremat korraldust. Kogu noorsootöö korraldamise viimine huvikooli alla annab kindlasti asutusele kui noorsootöövaldkonna strateegia- ja kompetentsikeskusele kaalu juurde, tekib võimalus seada ja ellu viia ühiselt eesmäärke, kuid

siin on oluline selgelt vahet teha huviharidusel ja muul noorsootööl. Huvikooli seadus ütleb, et huvikoolis võib korraldada noorsootööd noorsootöö seaduse tähenduses. Põltsamaa arengukavas on eesmärk, et noorsootöö tegevuste monitoorimine aitab selgitada välja noorte huvid ja kõrvaldada takistused huvihariduses ja huvitegevuses osalemisel. Fookuses on mõlemal juhul lapsed ja noored ning seega toetaks see lahendus suurt eesmärki. Variantide C ja D puhul kehtivad ka variant A võimalused ja riskid, kuid täiendavalt on selle variandi puhul tähelepanu juhitud sellele, et saab läbi mõelda avatud noorsootöö põhimõttel toimuvate ringide korraldamise ja rahastamise, et süsteem muutuks õiglasemaks, läbipaistvamaks ja ühtlasemaks. Variantide C ja D kriitikana toodi välja, et nendele lahendustele puudub asutuste juhtide ja personali toetus ning valdkonna senini lahendamata kitsaskohtade lahendamine jääb uue asutuse juhi ülesandeks. Suurt võitu ei nähta personali asendusvõimaluste tekkimises, sest arvatakse, et huviringi juhendaja ei tule vajadusel noorsootööd tegema ja vastupidi. Mitmeid kitsaskohti valdkonnas saab lahendada ilma ühtset asutust loomata, kuid see nõuab oluliselt tõhusamat ja süsteemsemat vallapoolset koordineerimist. Tähelepanu juhiti sellele, et üle tuleb vaadata kehtivad korrad, nt et ei oleks piiratud projektide esitamine asutuse põhiselt, sest uues huvikoolis on koos vähemalt neli senist asutust.

Huvikooli/huvikeskuse loomisega seotud võimalikud riskid ja nende maandamine:

- ei õnnestu leida võimekat juhti ning koolipidaja poolne toetus juhile pole piisav;
- selgusetus juhi ja valdkonna juhtide vastutuses ning töökorralduses;
- traditsioonidega koolide nimede kadumine/taandumine (muusikakool, kunstikool);
- võimalik ühe valdkonna domineerimine teiste üle;
- juhendajad, õpetajad ja muu personal ei pruugi soovida ühendasutuses töötada;
- õppenõukogu ja hoolekogu töö korraldamine;
- valdkonna eripäradega arvestamine (nt olemasolevate brändide, traditsioonide hoidmine);
- võimalik bürokraatia kasv;
- infoliikumine võib muutuda segasemaks ja ajamahukamaks; infomüra;
- hirm muudatuste ees.

Üks suuremaid riskide maandamise võimalusi on võimeka juhi leidmine, kellel on oskus näha suurt pilt, kes on hea suhtleja ja muudatuste juhtija. Juht tuleb leida avalikul konkursil ning kindlasti peab pakkuma juhile konkurentsivõimelist palka ning usalduslikku ja toetavat suhet kooli pidajaga – vajadusel tuleb pakkuda mentorit ja/või supervisiooni. Oluline on juhtimise ja töökultuuri ümbermõtestamine ning juhi ja valdkondade juhtide struktuuri ja selgete rollide kokkuleppimine, et ei tekiks olukorda, kus mõni valdkond domineerib teiste üle.

Huvikooli/huvikeskuse tõhusaks toimimiseks on oluline luua asjakohane struktuur ja kompetentne meeskond. Oluline on, et meeskonnas oleks iga valdkonna ekspert, kes annab juhile selle valdkonna kohta asjakohast sisendit. Huvikooli visioon, väärtused, eesmärgid ja valdkonna eripäradega arvestamine ning olemasolevate traditsioonide hoidmine ja uute loomine tuleb kokku leppida arengukava koostamise protsessi käigus, kuhu kaasatakse nii õppureid/osalejaid, töötajaid kui ka lapsevanemaid.

Võimalik bürokraatia kasv võib tuleneda sellest, kui asutuste töö paremaks korraldamiseks luuakse uusi kordasid või aruande vorme, kuid see võib teistpidi hoopis lihtsustada hiljem kokkuvõtete tegemist või seiramist. Info liikumise parandamiseks on oluline kokku leppida infokanalid ning võimalikud ühisüritused ja muu info andmine pikalt ette planeerida. Läbi tuleb mõelda loodava huvikooli hoolekogu moodustamine ja töökord, et iga valdkonna esindajad saaksid olla kaasatud. Õppenõukogu töö korraldamine vajab valdkonnapõhist planeerimist, et see oleks eesmärgipärane – vajadusel tuleb teha valdkondlikke eelarutelusid.

Huvikooli/huvikeskuse loomisega seotud võimalikud riskid ja nende maandamine tegevuses osaleja vaatest:

- võib lahustuda nt muusikakooli, kunstikooli või spordikooli identiteet ning tegevuses osalejal ei teki kuuluvustunnet, vilistlasena side nõrgem;
- suuremas asutuses on tegevuses osalejate anonüümsus suurem, kaob senine “ühtse pere” tunne;
- mure, et huvikoolis käies väheneb nt saavutusspordile suunatud tegevus, kuna huvikool viitab sellele, et “teen siis, kui huvi on”.

Nende murede leevenduseks on plaan jätta kasutusele osakondade nimedena muusika-, spordi- ja kunstikool ning kindlasti on oluline valdkondade eripäradega arvestamine, kooli traditsioonide loomine ning õppurite/osalejate kaasamine kuuluvustunde suurendamiseks. Lisaks peab arvestama, et huvikooli eesmärk on nn tippude arendamine, et võimaldada jätkata neil professionaalseid muusika-, kunsti- ja/või spordiõpinguid. Eelarvamuste vältimiseks on oluline jääda professionaalseks ning kokku leppida väärtused, millest igapäeva koolielus lähtutakse.

Huvikooli/huvikeskus loomisega seotud võimalikud riskid ja nende maandamine juhi/personali vaatest:

- valdkondade vahel on suured sisulised erinevused ning ühisosa on vähe või ei ole üldse ning kollegiaalsust on keeruline luua;
- suhtluskett õpilane-õpetaja-valdkonna juht-koolijuht pikeneb;
- üksteise aktsepteerimine, mõistmine;
- juhendajad lahkuvad töölt;
- palgatasemete ühtlustamisel on mure, kuidas erinevate valdkondade kvalifikatsioonide erisusi arvestatakse.

Oluline on paika panna selgelt direktori, valdkonna juhtide ja teiste töötajate koormused ja ametijuhendid, analüüsida olemasolevate ressursside kasutamist ning kokku leppida suhtlusliinid. Riskide maandamiseks on tarvis arengukavas kokku leppida väärtused, millest koolis lähtutakse. Kindlasti on üheks oluliseks aruteluks ühendkooli loomisel eripäradega arvestamine ja ühisosa tekkimine ning seeläbi uute põnevate ettevõtmiste algatamine.

Huvikooli/huvikeskus loomisega seotud võimalikud riskid ja nende maandamine valla vaatest:

- täiendava juhi ametikoha loomine vajab täiendavaid ressursse ning piisavalt pole selge asutuse juhi ja valdkonna juhtide ülesanded;

- keeruline võib olla leida sobivat inimest;
- eelarve tulubaasi vähenemine;
- võimalik juhtimiskulude suurenemine;
- elanike arvu vähenemine;
- muudatused võivad tekitada praegustes valdkonna juhtides motivatsiooni langust;
- muudatuste juhtimisega kaasnevad väljakutsed;
- valdkonnad hoiavad siiski omaette ning ei teki sünergiaid ega ühtset strateegilist juhtimist;
- keeruline teha vahet huviharidusel ja huvitegevusel.

Valla vaates on oluline läbi mõelda, kuidas tagada teenuste jätkusuutlikkus ning seada prioriteedid elanike ja ressursside vähenemise olukorras. Valla poolt on oluline rääkida kaasa uue huvikooli visiooni loomisel ning kokku leppida ootused huvikooli kui nn huvihariduse ja -tegevuse strateegia- ja kompetentsikeskuse osas, mis tähendab, et täiendava valdkondadeülese juhi ametikoha loomine on igati põhjendatud. Uue juhi leidmiseks tuleb välja kuulutada avalik konkurss ning maksta konkurentsivõimelist töötasu. Huvikooli loomise eesmärk ei ole kindlasti kulude kokkuhoid, vaid ressursside optimeerimine ning analüüsimine. Kas olemasolevad ressursid on piisavad või tuleb leida vahendeid juurde, sõltub suuresti sellest, milline struktuur kokku lepitakse. Valla poolt on oluline kooli pidajana toetada igati muudatuste elluviimist ning uue juhi sisseelamist ja tekkinud pingete maandamist. Uue huvikooli loomisel tuleb selgelt sõnastada ja eesmärgistada eraldi teenuste liigid huvihariduse, huvitegevus, noorsootöö ja sündmuste korraldamine ja ka valdkonnad (muusika, kunst, sport, LTT jt).

Huvikooli/huvikeskuse visiooni puhul on oluline läbi mõelda, milliseid huvitegevuse võimalusi pakutakse täiskasvanud õppijatele. Läbi arengukava loomise protsessi saab läbi arutada ja kokku leppida, kui suur on eesmärk ja võimekus tegeleda eraldi täiskasvanutega. Omaavalitsuste roll täiskasvanuhariduse korraldamisel on kasvav trend, sest soovitakse oma elanikele pakkuda parimat elukeskkonda koos mitmekülgsete teenustega, et võimestada kogukonnatunnet ja toetada omaalgatust.

Põltsamaa huvikooli/huvikeskuse loomise puhul peab selgelt läbi arutama, milline saab olema spordiklubide roll spordielu ning täiskasvanute ja võistlusspordi edendamisel.

Lahendusvariant 2: Põltsamaa muusika- ja kunstikool ja Põltsamaa spordikool

Selle lahendusvariandi puhul on ettepanek kunstikool ühendada muusikakooliga ning kaalutleda spordikooli juriidilise vormi muutmise vajadust.

Tabel 6. Põltsamaa valla huvihariduse ja -tegevuse üks lahendusvariant

Põltsamaa muusika- ja kunstikool	
Põltsamaa spordikool	
Variant A: hallatav asutus	Variant B: sihtasutus (hetkeolukord)**

Tabelis 6 toodud variandi puhul ei ole mõistlik liita koolide huvitegevust ja noorsootöö huvikoolide juurde, kuna ei teki terviklikku lähenemist valla huviharidusele ja -tegevusele.

Põltsamaa muusika- ja kunstikooli puhul kehtivad ka Põltsamaa huvikooli loomise võimalused ja riskid, kuid valdkondi on kaks ning seega on risk ühe valdkonna domineerimisest teise üle on väiksem, kuid sellele vaatamata on toodud ära "teie-meie" tekkimise murekoht.

Põltsamaa spordikool on täna eraldi kool sihtasutusena (variant B), mis vastutab osaliselt spordiobjektide haldamise ning spordielu korraldamise eest. Hetkeolukorra säilitamine ehk *status quo* tähendaks seda, et spordikool jätkaks sihtasutusena ning saaks jätkata harjumuspärast tegutsemist. Tänapäevase olukorra kitsaskohtadena on aga välja süsteemse lähenemise ja läbipaistvuse puudumist.

Variant A on eraldi spordikooli kui hallatava asutuse moodustamine, mis aitab suurendada läbipaistvust ning võimaldab tugevdada spordikooli brändi. Eraldi asutuse loomine suurendab juhtimiskulusid ja bürokraatiat ning ei aita arendada huviharidust ja huvitegevust ühtse tervikuna.

Lahendusvariant 2 puhul ei ole võimalik tuua koolide huvitegevust ega noorsootööd ühtse juhtimise alla.

Lahendusvariant 3: Põltsamaa muusikakool, Põltsamaa kunstikool, Põltsamaa spordikool, Põltsamaa noortekeskus

Tabel 7. Põltsamaa valla huvihariduse ja -tegevuse ning noorsootöö lahendusvariant

Põltsamaa muusikakool (hetkeolukord säilib)		
Põltsamaa kunstikool		
Variant A: hallatav asutus	Variant B: MTÜ (hetkeolukord)	
Põltsamaa spordikool		
Variant A: hallatav asutus	Variant B: sihtasutus (hetkeolukord)	
Põltsamaa noortekeskused		
Variant A: hallatav asutus	Variant B: osa kooli struktuurist	Variant C: kultuurikeskuse all (hetkeolukord)

Lahendusvariandi 3 puhul on positiivne see, et iga valdkond seab endale oma eesmärgid ning igal asutusel on oma juht, kes seisab oma valdkonna arendamise eest. Selle lahendusvariandi kitsaskohtadeks on killustatus ja erinevad kvaliteedistandardid, puudub ühtne strateegiline planeerimine, ei teki tervikpilti ning huvihariduse ja huvitegevuse arendamist tervikuna. Toimub ressursside ja tegevuste dubleerimist ning erinevad töötingimused valla tasandil võivad tekitada rahulolematust. Vähem on võimalusi ressursside optimeerimiseks.

Põltsamaa muusikakooli puhul on tegemist hetkeolukorra säilimisega. Põltsamaa muusikakool on pika ajaloo ja traditsioonidega asutus, millel on oma kaubamärk ning valdkonda ja organisatsiooni tundev juht.

Põltsamaa kunstikooli puhul on variant A moodustada eraldi hallatav asutus ning variant B on jätkata mittetulundusühinguna. Hallatava asutuse moodustamise plussid on kindel ja stabiilne rahastus, jätkuks kunstikooli bränd ning valdkond tuleks tugevamalt esile, samas on kunstikool liiga väike (3 töökohta) omaette asutuse moodustamiseks. Mittetulundusühingul on rohkem tegutsemisvabadust, kuid rahastamine on ebastabiilne ning administratiivne koormus on suurem.

Põltsamaa spordikooli loomise võimalusi on analüüsitud lahendusvariandi 2 juures.

Põltsamaa noortekeskuste loomine eraldi asutusena ei ole otstarbekas, kuna asutuses on vähe töötajaid (3,5 töökohta), see tõstaks juhtimiskulusid ja bürokraatiat. Positiivse poole pealt võimaldaks see noorsootööd tähtsustada, seada fookust kvaliteedi tõstmisele ning teenuste arendamisele (nt noorte nõustamine). Juhil oleks hea ülevaade ja kontroll eelarve, personali ja maine kujunduse üle ning meeskonna juhtimine ja motiveerimine oleks lihtsam.

Välja on pakutud variant, et noortekeskus eraldi asutusena tegeleks huvitegevuse, sealhulgas koolide huvitegevusega ning huvikool jääks puhtalt huvihariduse andjaks. Selle variandi teeb keerukaks asjaolu, et huvikoolid pakuvad samuti huvitegevust (vabaõpe) ning piiri huvihariduse ja -tegevuse vahel tõmmata on keeruline. Selge on, et see lahendus ei võimalda luua ühtset strateegia- ja kompetentsikeskust ning noortekeskus eraldi asutusena jääb pigem väikeseks, sest osa huvitegevusest on huvikoolide juures ning osa vaba- ja erasektori pakkuda.

Põltsamaa noortekeskuse puhul on variandiks B viia see kooli koosseisu. Selle variandi puhul peetakse üheks plussiks, et lapsed ja noored on samad ning lihtsam on nendeni jõuda läbi ühiste infokanalite. Siiski peab säilima loogika, et noorsootöö eesmärgid on seotud eelkõige noorte vaba aja sisustamisega ning seega peaks nad olema formaalharidusest lahutatud. Variant C on säilitada hetkeolukord, mis tähendab, et noortekeskus on kultuurikeskuse struktuuris. Selle plussid on tihe sidusus noorsootöö ja kultuuri vahel, mis aitab kaasa kultuuriteenuse jätkusuutlikkusele ja mitmekesisusele (noori saab suunata kultuurikeskuse sündmustele), ning läbi kultuuri on võimalik pakkuda noortele eneseteostust, esinemisvõimalusi ja mitmekesised noortesündmusi. Kuid selge on see, et noorsootöö on oluliselt laiem kui ainult kultuuritegevus ning noorsootöö võiks omada kesket rolli noorte vaba aja korraldamisel igas valdkonnas. Kitsaskohtadena on tähelepanu juhitud, et kahe erineva valdkonna juhtimise korral vajab selgust eelarve kasutamine ja kujundamine ning mitme juhi puhul võib olla asjaajamine keerukam ja aeganõudvam. Pingeid võib tekitada tööülesannete täpsem määratlemine.

3.4.1.2. Kultuuriteenuse juhtimismudelid

Tabelis 8 on koondatud ülevaade Põltsamaa vallas kultuuritegevust ja -teenust pakkuvatest valla asutustest.

Tabel 8. Põltsamaa valla kultuuritegevust ja -teenust pakkuvad valla asutused

Juriidiline vorm	Asutuse nimi	Teenuse liigid
Hallatav asutus	Põltsamaa Kultuurikeskus, sh noortekeskused • Põltsamaa kultuurikeskus • Põltsamaa noortekeskus • Puurmani rahvamaja • Pajusi rahvamaja	huvitegevus, kultuuritegevus, noorsootöö, kultuuriteenus
Hallatav asutus	Põltsamaa Raamatukogu • Põltsamaa raamatukogu • Adavere raamatukogu • Aidu raamatukogu • Puurmani raamatukogu • Lustivere raamatukogu • Pajusi raamatukogu • Tapiku raamatukogu	huvitegevus, kultuuritegevus, kultuuriteenus
Hallatav asutus	Põltsamaa Valla Päevakeskus sh perepesa • Põltsamaa päevakeskus • Adavere päevakeskus	huvitegevus, kultuuritegevus
Valla osalusega osaühing	Põltsamaa loss ja muuseum (Põltsamaa Vallavara OÜ)	huvitegevus, kultuuritegevus, kultuuriteenus

Kultuuriteenust pakutakse ka valla omandis olevates hoonetes mittetulundusühingute poolt: Lustivere Külaselts, Adavere Mõisa Selts, Kamari Haridusselts.

Põltsamaa Kultuurikeskus

Tabelis 9 on kirjeldatud Põltsamaa kultuurikeskuse võimalikke juhtimismudeleid.

Tabel 9. Põltsamaa valla kultuurikeskuse võimalikud juhtimismudelid

Põltsamaa kultuurikeskus			
Variant A (SQ)	Variant B	Variant C	Variant D
• Kultuurikeskus • Noortekeskus	• Kultuurikeskus • Päevakeskus • Perepesa	• Kultuurikeskus • Muuseum • Loss	• Kultuurikeskus

Variant A puhul on tegemist hetkeolukorraga ning intervjuude põhjal võime öelda, et tänane lahendus ei ole osapoolte jaoks parim. Lähemalt on kirjutatud sellest peatükis 3.4.1.1 lahendusvariant 3 juures. Variant D puhul pakub kultuurikeskus ülevallalist kultuuriteenust ning kultuuritegevust ning täiendavaid rolle pole lisatud.

Põltsamaa raamatukogu ja kultuurikeskuse juhtimise ühendamist ei ole variandina kaalutud, sest Põltsamaa raamatukogu täidab seadusest tulenevaid maakonnaraamatukogule pandud ülesandeid. Küll aga on oluline kultuurikeskuse ja raamatukogu tihe koostöö ning teineteise funktsioonide toetamine.

Vallavalitsus on pannud ette analüüsi käigus kaaluda päevakeskuse ja perepesa sobivust juhtimismudelitesse (variant B). Põltsamaa päevakeskus pakub erinevaid sotsiaalvaldkonna teenuseid (toetatud elamise teenus, igapäeva toetamise teenus, päeva- ja nädalahoiuna) ning seega juhtimise ühildamine kultuurikeskusega ei ole kuigi mõistlik. Küll aga on oluline kultuurikeskuse tegevustes suunata fookus eakatele kõikides piirkondades ning siin on oluline päevakeskusega läbi rääkida ja rollid täpsustada. Perepesa teenus keskendub noorte peredele nõustamisele, toetamisele ja vanemaharidusele ning seega on kultuurikeskusega seosed nõrgad ning ühise juhtimise alla viimine ei ole mõistlik.

Variant C puhul on kaalutud Põltsamaa lossi ja muuseumi juhtimise ühildamist kultuurikeskusega. Põltsamaa loss on nii kultuuripärand kui ka kultuuri- ja külastuskeskus, muuseumi eesmärk on talletada ja eksponeerida piirkonna ajalugu ning kultuurikeskuse eesmärk on samuti pakkuda piirkonna elanikele ja külalistele mitmekesiseid kultuurielamusi. Kolme funktsiooni ühiselt juhtimine võimaldab luua meeskonna ning läheneda kultuurivaldkonnale tänasest veelgi laiemalt. Variant C on pakutud välja ekspertide poolt ning seda ei ole arutatud intervjuude ja kohtumiste käigus.

Variantide B ja C puhul võib arvestada sellega, et noortekeskus on jätkuvalt kultuurikeskuse osa, kuid loogilisem ja suurem sünergia tekib, kui noortekeskused liiguvad huvihariduse ja -tegevuse mudeli alla.

3.4.1.3. Ümberkorraldamise õiguslikud alused

Lahendusvariantide rakendamisel on juriidiliselt kaks varianti: 1) olemasoleva hallatava asutuse (Põltsamaa muusikakool) ümberkorraldamine, 2) uue hallatava asutuse loomine (vastavalt lahendusvariantide valikule).

Põltsamaa Muusikakooli ümberkorraldamise (variant 1) puhul tuleb muuta põhimääruses kooli nime, täpsustada kooli eesmärk ja ülesanded ning registreerida täiendavad õppekavad EHISes. Kinnitada tuleb uus struktuur. Kunstikooli ümberkorraldamiseks muid õiguslikke toiminguid vald tegema ei pea, sest vald ei ole täna kunstikooli pidava MTÜ liige ning kunstikooli pidamiseks vajalikud töötajad tuleb võtta tööle vastavalt struktuurile konkursi korras. Põltsamaa spordikooli ümberkorraldamisega hallatavaks asutuseks kaasneb sihtasutuse likvideerimise protsess.

Põltsamaa huvikooli loomisel (variant 2) peab arvestama, et kooli pidaja esitab Haridus- ja Teadusministeeriumile huvikooli registreerimise taotluse hiljemalt neli kuud enne planeeritavat õppeaasta algust (huvikooli seadus § 27). Seega hiljemalt aprillikuu lõpuks peab olema olemas uue huvikooli põhimäärus; kõikide huvialade õppekavad; huvikooli õppe- ja kasvatustegevusega seotud koolitöötajate nimekiri; andmed huvihariduseks vajalike hoonete, ruumide, rajatiste ja seadmete kohta. Enne huvikooli registreerimise taotluse esitamist on kooli pidaja kohustatud tasuma riigilõivu (25 eurot). Uus struktuur tuleb kinnitada vallavalitsuse ja/või direktori poolt vastavalt sellelele, kuidas on see ülesanne sätestatud põhimääruses. Loodava hallatava asutuse juhi ametikohale tuleb korraldada konkurss.

3.4.1.4. Juhtimisstruktuur ja -põhimõtted

Tabelis 10 on ülevaade 2024. aastal kehtivatest huviharidust ja -tegevust ning noorsootööd pakkuvate juhtiv- ja administratiivtöötajate koormustest.

Tabel 10. Põltsamaa valla huvihariduse ja -tegevuse, noorsootööga seotud juhtiv- ja administratiivtöötajate koormus 2024. aastal

Asutus	Ametinimetus	Koormus
Põltsamaa muusikakool	Direktor	1,0
	Sekretär	0,7
Põltsamaa spordikool	Sihtasutuse juhataja	1,0
	Rahvaspordi spetsialist	1,5
Põltsamaa kunstikool	Juht	0,5
Põltsamaa noortekeskus	Noorsootöö koordinaator	1,0
Kokku ametikohtade koormus		5,7

Uue loodava asutuse juhtimisstruktuur on võimalik lõplikult paika panna pärast seda, kui on valitud lahendusvariant ning läbi analüüsitud ametikohtade vajadus.

Põltsamaa huvikooli/huvikeskuse lahendusvariandi puhul on oluline, et lisaks huvikooli/huvikeskuse juhile oleks struktuuris valdkonnajuhid (muusika-, kunsti- ja spordijuht). Kui lisandub noortekeskuste töö huvikooli alla, siis on oluline, et struktuuris oleks koht ka noorsootöö koordinaatorile ehk valdkonna juhile. Võimalusel võiks arvestada juhtimisstruktuuri juhiabi-kommunikatsioonispetsialisti ametikoha, et huvikooli juht ja valdkonna juhid peaksid võimalikult vähe tegelema administratiivse tööga. Esialgse hinnangu kohaselt on võimalik vähendada uut struktuuri 0,2 ametikoha võrra arvestusega, et huvikooli direktor on 1,0, muusikajuht 1,0, kunstijuht 0,5, spordijuht 1,0 ja juhiabi 1,0 koormusega. Näidisstruktuuris on arvestatud, et rahvaspordi spetsialisti ülesandeid täidab spordijuht.

Tabel 11. Põltsamaa huvikooli/huvikeskuse võimalik juhtimisstruktuur

Ametinimetus	Koormus
Huvikooli direktor	1,0
Muusikajuht	1,0
Spordijuht	1,0
Kunstijuht	0,5
Noortetöö koordinaator	1,0
Juhiabi	1,0
Kokku koormused	5,5

Muude lahendusvariantide puhul peaks arvestama ka asutuste võrdse kohtlemise printsiipi ning seega on vaja arutleda, kas kõik asutuse juhid on piisavalt toetatud. Hetkel selgub struktuurist, et muusikakooli juhile pakub tuge sekretär ning spordikooli juhile rahvaspordi spetsialistid, ka kultuurikeskuse struktuuris on olemas juhiabi (seos noortetööga), kuid kunstikooli juhil tugi puudub ning seega peaks eraldi asutuste puhul kaaluma täiendavate ametikohtade loomise vajadust. Lisaks tegelevad kõik juhid administratiivse tööga, mida saaks ühendatud asutuse puhul vähendada ning valdkonnajuhtidel jääks rohkem aega tegeleda õppearendustööga.

Ametijuhendites on vaja kokku leppida nii huvikooli direktori kui ka valdkonnajuhtide tööülesanded ja koormused, sest tööjaotus on üks peamisi murekohti. On oluline selgelt määratleda, kui palju saavad valdkonnajuhid tegeleda arendustööga ning kui palju administratiivse tööga. Ühtsustunde loomiseks tuleb läbi mõelda töökorraldus, sh see, millised on juhi ülesanded, millised valdkonnajuhtide ülesanded ning kuidas on jagatud arendusülesanded. Lisaks tuleb kokku leppida, milline on valdkonnajuhtide roll eelarve koostamisel ning kasutamisel (nt kultuurikeskuse ja noortekeskuse puhul on tagasisides see teema toodud välja kitsaskohana). Oluline on paika panna see, kelle ülesanne on uute inimeste värbamine, lepingute sõlmimine ja sisseelamise toetamine.

Kultuurikeskuse mudelit, kus ühtse juhtimise alla on koondunud kultuurikeskuse, muuseumi ja Põltsamaa lossi juhtimine, ei ole siinkohal põhjalikult kaalutletud, kuna seda lahendusvarianti ei ole valdkonnaga arutatud.

Soovitused ja ettepanekud

- Valdkonnas tegutsejate jaoks on oluline, et kasutataks huvihariduse ja huvitegevuse mõistet õiges kontekstis, ning loodava asutuse puhul tuleb selgelt piiritleda huvihariduse, huvitegevuse ja noorsootöö osa.
- Muudatuste kriitiliseks eduteguriks on asjaosaliste tõhus kaasamine ning koostöös uue struktuuri ja toimimispõhimõtete väljatöötamine.
- Lahendusvariandi valikul on oluline läbi mõelda, kuivõrd on soov luua ühtset valdkonna strateegia- ja kompetentsikeskust.
- Kui juhtimismudeli lahendusvariant on valitud, siis on vajadus valdkonnas põhjalikult läbi rääkida, kuidas võiks praktikas asutuse juhtimine toimida, kuidas on korraldatud erinevate juhtimisorganite töö ning millised on juhi ja valdkonnajuhtide tööülesanded ja vastutus.

3.4.2. Põltsamaa valla huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse ning kultuuriteenuse rahastusmudel

Põltsamaa valla huvihariduse ning kultuuri- ja huvitegevuse rahastamisel on hübriidmudeli puhul kõige olulisem kokku leppida rahastamise põhimõtted, et vabasektoril oleks kindlus tegutseda. Teatud teenuste puhul tuleks jätkusuutlikkuse eesmärgil kaaluda mitmeaastaseid toetusotsuseid. Kitsaskohtade lahendamiseks võib kaaluda täiendavate toetusliikide kehtestamist, nt valdkondlikud suur- ja väikeprojektid, investeeringutoetus, rahvarõivatoetus, mobiilsustotoetus jt.

Põltsamaa valla huvihariduse ning kultuuri- ja huvitegevuse, kultuuriteenuse rahastusmudel
koosneb kolmest komponendist:

- osalejate omaosalus
 - õppemaks/osalustasu
 - piletitulu
- asutuste eelarved;
- toetused:
 - mittetulundusliku tegevuse toetamise kord;
 - huvihariduse ja huvitegevuse toetamise kord;
 - riigipoolne toetus (treenerite ning laulu- ja tantsupeo liikumises osalevate juhendajate tööjõukulu toetus);
 - muud kokkulepped, sh sponsorlus ja annetused, projektitoetused.

3.4.2.1. Osalejate omaosalus

Põltsamaa valla muusika-, kunsti- ja spordikooli õppemaksud on hetkel üpriski erinevad ning seetõttu on tarvis analüüsida, kas need lähtuvad sarnastest põhimõtetest (tundide sagedus, individuaalsed vs rühmatunnid; vahendite kulu hinna sees jms).

Põltsamaa muusikakooli põhiõppe õppemaks on 50 eurot kuus, Põltsamaa spordikooli õppemaksud on 10-20 eurot kuus (vallavalitsuse info, spordikooli veebilehel puudus info spordikooli ja õppemaksude kohta) ning Põltsamaa kunstikoolis on põhiõppe õppemaks 30 eurot kuus.

Huvitegevuses on paljud tegevused tasuta, küsitluste tulemusel on ligi pooled Põltsamaa vallas pakutavad tegevused tasuta (lisa 4, joonis 6). Lisas 4 on toodud huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse maksumus piirkonniti (lisa 4, joonis 8). Küsitluses uuriti asutuste juhtidelt, kas nende hinanngul on tegevuses osalejatel valmisolek maksta osalustasu. Vastustest selgus, et osalejad on juhendajate olemasolu ja motiveerituse ning ruumide korrashoiu ja teenuste jätkusuutlikkuse tagamiseks valmis taskukohast või minimaalset tasu maksma (lisa 2, 3). Tegevuses osalejate ankeedi vastajatelt, kes märkisid, et huvitegevuse teenus on tasuta, küsiti, kas nad on valmis tulevikus teenuse eest tasuma, et hoida juhendaja motivatsiooni ning toetada teenuse jätkusuutlikkust. 69% vastanutest vastas küsimusele "jah" ning 31% "ei" (lisa 1, joonis 14).

Kultuuriteenuse puhul on üheks tuluallikaks sündmuste piletitulu, mille puhul peab analüüsima, milline on elanike võimekus panustada ning kui suur võiks/peaks olema omaosalus. Intervjuude käigus tõstatas teema, et tasuta sündmuste korraldamise otstarbekust tuleks kaaluda, sest inimesed ei oska tihtilugu neid vääriliselt hinnata.

3.4.2.2. Asutuste eelarved

Huvihariduse ja -tegevuse ning kultuuriteenuse kulud on kajastatud Põltsamaa valla eelarves asutuste eelarvetena: Põltsamaa Muusikakool, Põltsamaa Ühisgümnaasium, Puurmani Mõisakool, Põltsamaa Raamatukogu ja Põltsamaa Kultuurikeskus. Sihtasutuse Põltsamaa Sport spordikool on valla poolt asutatud sihtasutus ning seega on valla eelarves kajastatud toetusena ning eelarve kinnitab sihtasutuse nõukogu.

Asutuste eelarvete koostamiseks teevad asutuse juhid vallavalitsusele eelarvetaotlused, vallavalitsus koostab ja volikogu kinnitab eelarve. Eelarves peetakse eraldi arvestust "vaba aja, kultuuri ja religiooni valdkonna" kulude üle, kus on eraldi ülevaade "spordi", "raamatukogu", "vaba aja ürituste" (tegevustoetused ja kaasav eelarve), "rahva- ja kultuurimajade", "religiooni- ja muud ühiskonnateenused" kulude üle. 2024. aastal ei peeta volikogu poolt kinnitatavas eelarves enam eraldi arvestust noorsootöö ja noortekeskuste kulude üle, mis on rahvamajade eelarve real alaeelarvena. Soovitatav oleks selguse ja täpsuse huvides neid eelarves eraldi real kajastada. Hariduse valdkonna eelarves peetakse eraldi arvestust noorte huvihariduse ja -tegevuse üle, kuhu alla liigituvad Põltsamaa muusikakooliga seotud kulud, kunstikooli toetus, huvihariduse ja -tegevuse riigipoolne toetus ning väljaspool valda õppivate õpilaste kulude katmine. Koolide, raamatukogu ja kultuurikeskuse eelarve puhul ei peeta detailset arvestust, kui palju nendest eelarvest kulub konkreetselt huvitegevusele.

3.4.2.3. Toetused

Läbiviidud küsitlustest ning intervjuudest tuli välja, et teenuste paremaks korraldamiseks peaks toetuste taotlemise alused ja nende üle otsustamine olema tänasega võrreldes läbipaistvam ning süsteemsem. Toodi välja, et hetkel pigem ei teata, millised toetuse taotlemise võimalused üldse on ning suurem võiks olla valla tugi toetuse taotluse koostamise ja esitamisel. Huvitegevuse kontekstis juhiti tähelepanu olukorrale, kus mittetulundusühing võib saada toetust nii huvitegevuse kui mittetulundusühingu korra alusel ning see võib tähendada sama tegevuse topeltrahastamist. Oluline on tagada toetuste süsteemi läbipaistvus ning analüüsida, kas see on mõistlik ning õiglane teiste teenusepakujate suhtes.

3.4.2.4. Mittetulundusliku tegevuse toetamise kord

Põltsamaa valla eelarves on 2024. aastal tegevustoetusteks 99 550 eurot ning toetuse jagamiseks on vallavolikogu vastu võtnud mittetulundusliku tegevuse toetamise korra, kus on sätestatud toetuste liigina nii tegevus- kui projektitoetus. Positiivne on see, et toetuse andmisel on oluline, et tegevus toetaks valla arengukavas püstitatud eesmärkide saavutamist. Korra puhul on eriline ka see, et vallavalitsus on kehtestanud tegevustoetustele ja projektitoetustele piirmäära (2024. aastal on toetuste piirmäärad tegevustoetuse puhul kuni 3000 eurot, suursündmuse toetus kuni 5000 eurot ning kogukondlik sündmus kuni 1000 eurot), mis ühtpidi võib olla teatud tegevuste või projektide puhul piirav, kuid teisalt ei saa tekkida ka liiga suuri ootusi, kus otsus võib tekitada suurt pettumust. Taotlemine toimub kaks kord aastas – projektid tuleb esitada 1. detsembriks ja 1. maiks, mis on oluliselt paindlikum kui kord aastas taotlemine. Maikuuks on võimalik taotleda, kui põhitaotlusvoorst jääb raha üle. Kui mittetulundusühingul on ülalpidamisel hoone, eraldatakse toetust kuni 50% ulatuses hoone prognoositavatest ülalpidamiskuludest (elekter, küte, vesi ja kanalisatsioon, valve). Mittetulundusühingud esitavad selleks hoone ülalpidamiskulud eraldi eelarve vormil koos tegevustoetuse taotlusega ning hindamiskomisjon teeb ettepaneku rahastada või mitte rahastada. Kaaluda võiks toetuste määramisel hoonetes toimuvate tegevuste regulaarsusega arvestamist.

Küsitlustest ja intervjuudest on tulnud tagasiside, et projektitaotluse ja eelarve vorm ei ole piisavalt selge ning selgemalt oleks vaja välja tuua abikõlblike ja mitteabikõlblike kulude loetelu. Toetusi andes on oluline silmas pidada, et taotleja administreerimiskulud ei oleks suuremad kui projekti sisutegevuste kulud. Rohkem võiks väärtustada omatulu teenimist. On tehtud ettepanek jaotada toetuseid piirkonnapõhiselt, kuid samas see ei toetaks piirkondadeülese koostöö arengut.

3.4.2.5. Huvihariduse ja huvitegevuse toetamise kord

Põltsamaa vald saab riigilt huvihariduse ja -tegevuse toetust 2024. aastal 118 849 eurot ning vallavolikogu on vastu võtnud huvihariduse ja huvitegevuse toetamise korra riiklikult eraldatud toetuse jagamiseks. Korras on sätestatud neli erinevat toetuse liiki: **teenuse pakkuja toetus**, mida makstakse teenuse pakkujale õppekoha tegevuskulude katmiseks (juhendaja töötasu, õppevahendite ning spetsiifilise varustuse soetamine ja remont, eestisisestel ja rahvusvahelistel võistlustel, konkurssidel ja turniiridel osalemiseks vajalike kulude katmine); **noore toetus**, mida makstakse huvihariduses ja huvitegevuses osalevate noorte osalemist takistavate ettenägematute kitsaskohtade lahendamiseks sh osalustasu maksmine, vajalike õppevahendite ja varustuse soetamine, võistlustel, konkurssidel, treeningkogunemistel jms osalemiseks vajalike kulude katmine; **transporditoetus**, mida makstakse huvikoolis või huvitegevuses osalemise transpordikulude katmiseks kui tegevuses osaleja elukoht ja huvialaga tegelemise koht on erinevad ja õppuri/osaleja elukohas ei pakuta vastava huvialaga tegelemise võimalust; **õppekoha maksumuse toetus**, mida makstakse erandjuhul huvikooli või -ringi õppekoha maksumuse hüvitamiseks juhul, kui tegevuses osaleja elukoht ja huvialaga tegelemise koht on erinevad.

Huvihariduse ja -tegevuse toetuste korra osas on kriitika, et toetuse taotlemine pole piisavalt läbipaistev ning erinevate toetusliikide võimalusi pole piisavalt tutvustatud. Valla sõnul teavitatakse teenusepakkujaid toetuse saamise võimalustest igal aastal enne taotlusperioodi algust. Toetuste korras pole aga selgelt lahti kirjutatud, millistel juhtudel saab noore toetust, transporditoetust või õppekoha maksumuse toetust taotleda, puuduvad selged kriteeriumid. Korra tekstiosast jääb mulje, et kõik, kes oma kuludokumendid esitavad, ka toetust saavad, kuid korra juurde kuuluvatest vormides on toodud täpsemaid tingimusi, mis korras sellisel kujul ei kajastu. Kuigi 2024. aasta huvihariduse ja huvitegevuse kinnitatud kavas on viidatud, et toetusfond on loodud vähemate võimalustega perede lastele ja noortele huvitegevuses osalemiseks, siis volikogu poolt kinnitatud korra tekstiosast see selgelt välja ei tule, kuidas hinnatakse, millised perede lapsed ja noored on "vähemate võimalustega". Ka transporditoetuse puhul on märgitud vajaduspõhisust, kuid kord ütleb, et õigus on saada toetust, kui tegevuses osaleja elukoht ja huvialaga tegelemise koht on erinevad. Samuti on sisult osaliselt kattuvad noore toetus ja õppekoha maksumuse toetus.

Täpsemalt võiks olla sätestatud kriteeriumid, kui palju osalejaid peaks minimaalselt huviringis olema, et vallapoolset rahastust saada. Ettepanek on kaaluda pearaha süsteemi kehtestamise vajadust valdkonna rahastamiseks, nt leppida kokku, kui palju vald maksab ühe lapse huvitegevuses osalemise eest raha teenusepakkujale.

3.4.2.6. Riigipoolne toetus

Põltsamaa spordikool on taotlenud riikliku treenerite toetust 5.-7. kategooria treenerite töötasuks. Sel aastal on riigipoolne toetus 915 eurot ning valla toetus 715 eurot ühe treeneri kohta kuus. Kokku on treenerite töötasuks arvestatud 1630 eurot.

Riigilt on võimalik taotleda laulu- ja tantsupeo juhendajate tööjõukulu toetust, kui juhendajatel on olemas vastav kvalifikatsioon. Põltsamaa vald taotles 2023. aastal laulu- ja tantsupeo juhendajatele riigi toetust 10 kollektiivile.

3.4.2.7. Muud kokkulepped

Põltsamaa vallas on tehtud mittetulundusühingute rahastamisel kaks erisust, mis ei lähtu mittetulundusühingute rahastamise korrast, kuna tegemist on suuremahulise huvihariduse ja huvitegevuse teenuse pakkumisega. Mõlemad kokkulepped on lahti kirjeldatud Põltsamaa valla 2024. aasta eelarve seletuskirjas.

Teenuslepingu alusel rahastatakse MTÜd Põltsamaa Valla Spordiklubi Tervis, kes pakub Adaveres uisutamise sporditegevust ning MTÜd Põltsamaa Kunstiselts, kes peab erahuvikoolina kunstikooli. Põltsamaa kunstikooli puhul on vallal plaan sügisest kooli pidamine üle võtta. Spordiklubi Tervis toetamine otse eelarvest vajab selgemaid põhimõtteid, sest Põltsamaa vallas on veel spordiklubisid, kes pakuvad treeninguid, kuid nende rahastamine on lahendatud mittetulundusühingu toetamise korra alusel (ptk 6.3.1). Sisuliselt on eraldi toetuse andmise põhjuseks, et MTÜd Põltsamaa Valla Spordiklubi Tervis toetatakse treeneri palgatoetuse omaosaluse maksmisel.

Lisaks on mitmete asutuste ja MTÜde eelarves tuluallikana olulisel kohal annetused, sponsorite toetused ja erinevad riiklikud projektitoetused.

Soovitused ja ettepanekud

- Seada eesmärkidest lähtuvalt valdkonna arendamise prioriteedid ning luua toetussüsteem, mis toetab seatud eesmärkide saavutamist. Nt kui eesmärk on pakutava teenuse taseme tõstmine, siis võiks üheks rahastamise tingimuseks olla kvalifitseeritud juhendaja olemasolu. Kui eesmärk on huvitegevuse jätkusuutlikkus, siis toetada ainult neid tegevusi, mis toimuvad üheksal kuul aastas ja vähemalt kord nädalas. Kui eesmärk on motiveerida ühingu paremat taset saavutama, siis tunnustada täiendava preemiaga saavutatud tulemuste eest või maksta nendele ühingutele kõrgema koefitsendiga toetust. Kui eesmärk on suurendada osalust huvitegevuse valdkonnas, siis kehtestada pearahapõhine toetus, mis motiveerib ühingu osalejate arvu kasvatama – mida suurem osalejate arv, seda suurem toetus.
- Luua läbipaistev ja õiglane toetussüsteem, mis toetab era- ja vabasektori tegijate algatusi ja arengut ning tagab nende võrdse kohtlemise.
- Leppida kokku, kus piirkonnas on tarvis tegevusi enam toetada, et teenuse kättesaadavus püsiks. Vajadusel ehitada toetussüsteem üles nii, et pakutakse lahendusi kitsaskohtadele konkreetses valdkonnas ja piirkonnas.
- Teha enne taotlusvooru tähtaega valdkonna esindajatele infopäev, et tutvustada toetuse taotlemise ja eraldamise põhimõtteid ning aruannete esitamise reegleid. Vajadusel toetada ja nõustada taotlejaid taotluste koostamisel ja esitamisel.
- Täpsustada ja ühtlustada huvikoolide õppemaksud, et sisult sarnased teenused

oleks samadel alustel rahastatud.

- Huvihariduse ja huvitegevuse toetamise korras täpsustada toetuse liikide määramise põhimõtteid, analüüsida vajadust eraldi noore toetuse ja õppekoha maksumuse toetuse järele.
- Tõhustada huvihariduse ja -tegevuse toetustega seotud kommunikatsiooni, et see jõuaks asjakohaste sihtrühmadeni.
- Huvihariduse ja -tegevuse kava koostamiseks tuleb luua laiapõhjaline tööühm, et saada arendustegevusteks asjakohast sisendit, ning koostada tegevuskava, mis tagaks toetuse läbipaistva kasutamise.
- Eelarves võiks eraldi arvestust pidada noorsootöö ja noortekeskuse kulude üle parema selguse ja täpsuse eesmärgil.
- Kasutada võimalust treeneritele ja laulu- ja tantsupeo liikumises osalevate kollektiivide juhendajatele riigi palgatoetuse taotlemiseks; vajadusel toetada treenereid ja juhendajaid kvalifikatsiooni saamisel.
- Panustada asutuste ning vaba- ja erasektori partnerite koolitamisesse, et suurendada nende võimekust lisarahastust hankida.
- Väärtustada ja tunnustada tegijaid, kes on kaasanud sponsorlust, annetusi ja muid omatulu teenimise võimalusi tegevustesse ja projektidesse.

3.4.3. Põltsamaa valla huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse taristu

Taristu kasutamine toimub nii täna kui tulevikus hübriidmudeli põhjal, mille peamiseks kitsaskohaks on ruumide ja muu taristu kasutamise selgete reeglite ja tasude kokkuleppimine nii valla hallatavate asutuste kui vabasektori vahel.

Huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse küsitlustest ning selle põhjal koostatud analüüsist (Lisa 4) selgus, et Põltsamaa valla huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevust osutatakse kokku 38 teenusepakkuja poolt kokku 38 tegevuskohas. Lisas 4 joonisele 9 on koondatud ülevaade taristust, kus viiakse läbi huviharidust, huvi- ja kultuuritegevust.

5 palli süsteemis kõige kõrgemalt hindavad oma taristut rahvakultuuri ja spordi valdkonnas tegutsevate asutuste juhid. Looduse ja tehnika valdkonna hinnang taristu seisukorrale on madalaim ja hinnatud keskmiselt kolmeka. Asutuste juhid andsid hinnangu oma taristule tervikuna. Kogu huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse taristut hinnati asutuste juhtide poolt keskmiselt 3,8 palliga.

Juhendajatest hindavad 5 palli süsteemis oma kasutuses olevat taristut kõige kõrgemalt rahvakultuuri valdkonnas ja muus (noorteühingud, noortekeskuse pakutav huvitegevus jt tegevused) valdkonnas tegutsevad juhendajad. Kunstivaldkonna juhendajate hinnang ruumide seisukorrale on madalaim (keskmiselt 2,0). Keskmiselt hinnati kogu huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse taristut juhendajate poolt 4,1 palliga.

Huvihariduses, huvi- ja kultuuritegevuses osalejad hindavad ruume 5 palli süsteemis hindegaga 4,4 ning kultuuriteenuseid pakkuvate asutuste ruume hindegaga 4.

3.4.3.1. Taristu kasutamise sagedus

Enim toimub huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevusi Põltsamaa Ühisgümnaasiumi taristul (27 tegevust), Põltsamaa Kultuurikeskuses (21 tegevust), Põltsamaa Noortekeskus (19 tegevust), Felixhallis (12 tegevust), teadmata kohtades (9 tegevust). 9 tegevuse osas ei ole koondtabeli põhjal teada, millisel taristul need toimuvad. Kokku toimub 201 tegevust. Osa tegevusi viiakse läbi mitmel objektil. Täpne ülevaade taristu kasutamise sagedusest on lisas 4 joonistel 10 ja 11.

Kõige tihedamini toimub tegevusi mitu korda nädalas (73 tegevust), korra nädalas toimub 71 tegevust ja teadmata sagedusega toimub 33 tegevust. Tihedalt on kasutuses Põltsamaa Ühisgümnaasium, Põltsamaa Kultuurikeskus ja Felixhall. Mitu korda nädalas on kasutuses ka PÜGi spordiplatsid, Põltsamaa Muusikakooli ja Põltsamaa Kunstikooli ruumid ja Kuningamäe Terviserada.

3.4.3.2. Taristu kasutamise tasu

85% juhendajatele on taristu kasutamine tegevus(t)e läbiviimiseks tasuta ning 15% puhul on see tasuline. 71% juhtidest ütles, et annavad oma taristu tasuta kasutamiseks tegevuste läbiviimiseks ning 29% juhtidest ütles, et taristu kasutusse andmine on tasuline. On selge, et enamik taristut on juhendajatele kasutamiseks tasuta.

Lisaks huviharidusele, huvi- ja kultuuritegevusele korraldatakse võistlusi ja näitusi, suursündmusi, mis täiendavad huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse teenust. Ühtlasi antakse olenevalt asutusest kasutusse aulaid, võimlaid, saale, staadioneid, petangiväljakuid, õuealasid, klassiruumi, spordisaale, jõusaale, spordiväljakuid, ujulat ja terviseradasid. Asutuste ruumides ja territooriumil korraldatakse teiste asutuste poolt samuti võistlusi, kontserte, näitusi ja tänusündmusi.

3.4.3.3. Taristu kasutamise põhimõtted

Intervjuudest ja valideerimisseminarilt on selgunud, et valdkonnas tegutsejatele on segased tänased taristu kasutamise andmise põhimõtted sh soodustingimustel ja tasuta kasutamiseks andmine. Samuti pole selge, kuidas küsitakse tasu era- ja/või vabasektori teenusepakkujatelt, eriti juhul, kui nad pakuvad nt teenust, mis mitmekesistab tänast turgu ning leevendab kitsaskohta. Reeglites võiks arvestada samuti sellega, kas teenus, mida pakutakse, on tasuta või tasuline. Lisaks tekitab teenusepakkujates segadust, millised on valla asutuste omavahelised ruumide kasutamise tingimused ning millistel tingimustel kasutavad taristuid spordiklubid. Aruteludest tuli välja, et mõnel juhul antakse ruum tasuta kasutada justkui asutuse/sihtasutuse poolse toetusena, kuid siis peab olema selge, kuidas toetuse saaja seda oma sündmusel ära märgib ja esile toob. Ka spordiklubide ja muude ühingute puhul on mõistlik nn tasuta kasutamine ära hinnastada, et näidata vallapoolset panust.

Hübriidmudeli teenusmudeli kontekstis tasub läbi mõelda, millistel tingimustel antakse taristut ja ruume kasutusse, et edendada era- ja vabasektori poolseid algatusi ning tagada ruumid algatuste läbiviimiseks. Ühtlasi tasub mõelda, kas ja kuidas kasutavad avalikku taristut valla asutused ning millistel asutustel ja/või klubidel on taristu kasutamiseks eelistustingimused. Asutuste juhtidele peab olema selge, kuidas ja mis alustel antakse oma ruume kasutusse, et süsteem oleks läbipaistev ja võrdne.

Hetkeseisuga vähem kasutuses olevatele ruumidele soovitame leida koos kogukonnaga lahendus, mis toetab kogukonna aktiivsust, olgu selleks siis taristule mõne lisategevuse toomine või tegevuse viimine taristule, mis asub lähedal. Siiski peab silmas pidama, et kokkulepped asutuste, juhendajate ja kogukonna eestvedajate vahel taristu kasutamiseks ja tegevuste läbiviimiseks peavad olema läbipaistvad ning tehtud silmas pidades, et kogukonna tegevused ei hääbuks, vaid võimaldaksid neil elavneda.

Soovitused ja ettepanekud

- Analüüsida kogu taristut huvitegevuse eesmärkidest lähtuvalt ning seada taristu kasutamisel ja hinnastamisel asjakohased prioriteedid.
- Leppida kokku ruumide kasutamise tingimustes valla asutuste vahel ja kogukondadega ning juhendajatega, et tekiks ühtsed alused ja võrdne kohtlemine.
- Kaasata kogukondi hoonete kasutamist puudutavatesse aruteludesse. Vähem kasutuses oleva taristu osas läbi rääkida kogukonnaga tegevuspaiga elavdamiseks või tegevuste liigutamiseks. Kaasatud peaksid olema kogukonna esindajad, juhendajad, tegevuskohtade juhid.
- Küsitluste ja intervjuude käigus tehti mitmeid ettepanekuid taristu investeringuteks ja parendusteks. Konkreetsed ettepanekud on lisa 2 tabelis 1.

3.4.4. Huvihariduse ning huvi- ja kultuuritegevusega seotud infoliikumine

Infoliikumise puhul on oluline arvestada, et vabasektor vajab mugavat taotluste taotlemise, lepingute sõlmimise ja aruandluse süsteemi, andmete edastamise keskkonda ning võimalust sisestada infot tegevuste ja sündmuste kohta ülevallalisse andmebaasi. Seega on infokogumise ja -liikumise süsteemi väljatöötamisel ja/või kokkuleppimisel vaja teha tihedat koostööd vabasektoriga.

3.4.4.1. Ülevaade infoliikumisest ja info hankimise kanalitest

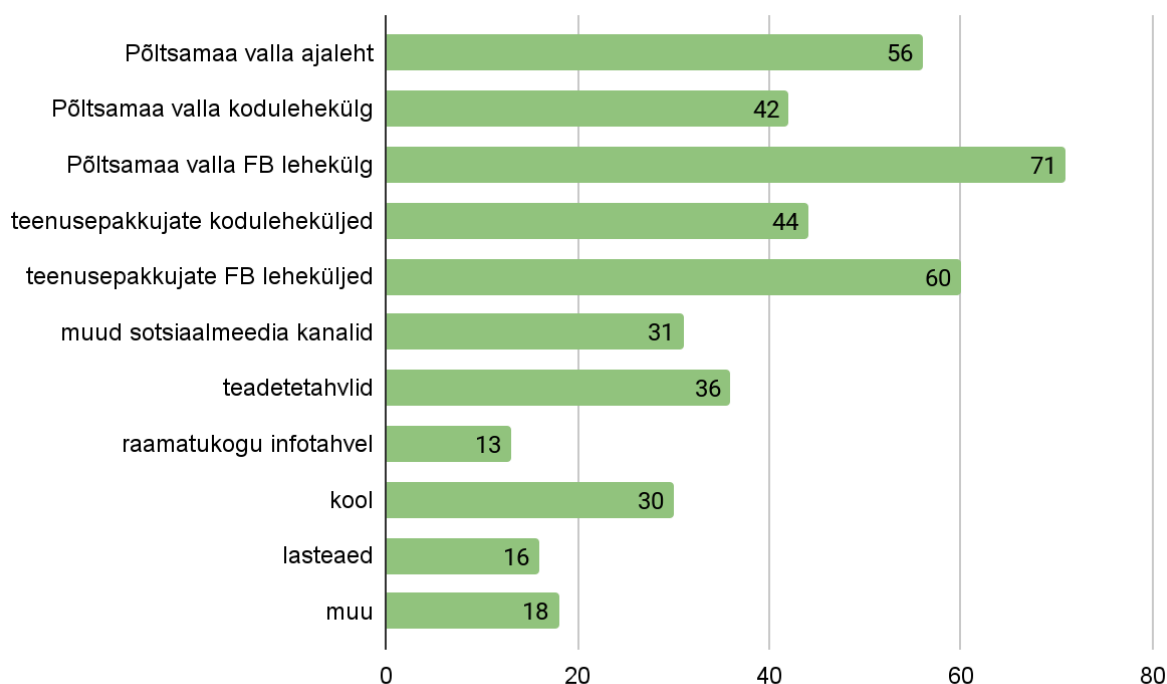
Huvihariduse ning huvi- ja kultuuritegevuse infoliikumise kohta küsiti tagasisidet nii asutuste juhtidelt, tegevuste juhendajatelt kui ka osalejatelt.

Asutuse juhid andsid huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse info kättesaadavusele 5 palli süsteemis keskmiseks hindeks 3,6. Juhendajad hindasid info kättesaadavust keskmiselt 3,8 palliga. Huvihariduses ning huvi- ja kultuuritegevuse osalejate rahulolu huvitegevuse infoliikumisega on asutuste juhtide ja tegevuste juhendajatega võrreldes madalam: huvitegevuse infoliikumise rahulolu on 5 palli süsteemis 3,4 ning kultuuritegevuse infoliikumisega on rahulolu vastavalt 3,5.

Asutuste juhtidel ja juhendajatel paluti välja tuua olemasolevate infokanalite eelised ja puudused. Küsitluse läbiviimise hetkel kasutuses olevate infokanalite eelisena nimetati info kättesaadavust (4 vastust) ning puudusena, et info on koondamata (3 vastust) ega jõua sihtgrupini (3 vastust). Juhendajad näevad infokanalite eelisena seda, et olemasolevate kanalite kaudu jõuab info kiiresti sihtrühmani. Viis vastajat leidis, et infokanalitel ei ole puuduseid ning viis vastajat leidis, et info tuleb suunata vastavalt sihtgrupile õigesse kanalisse.

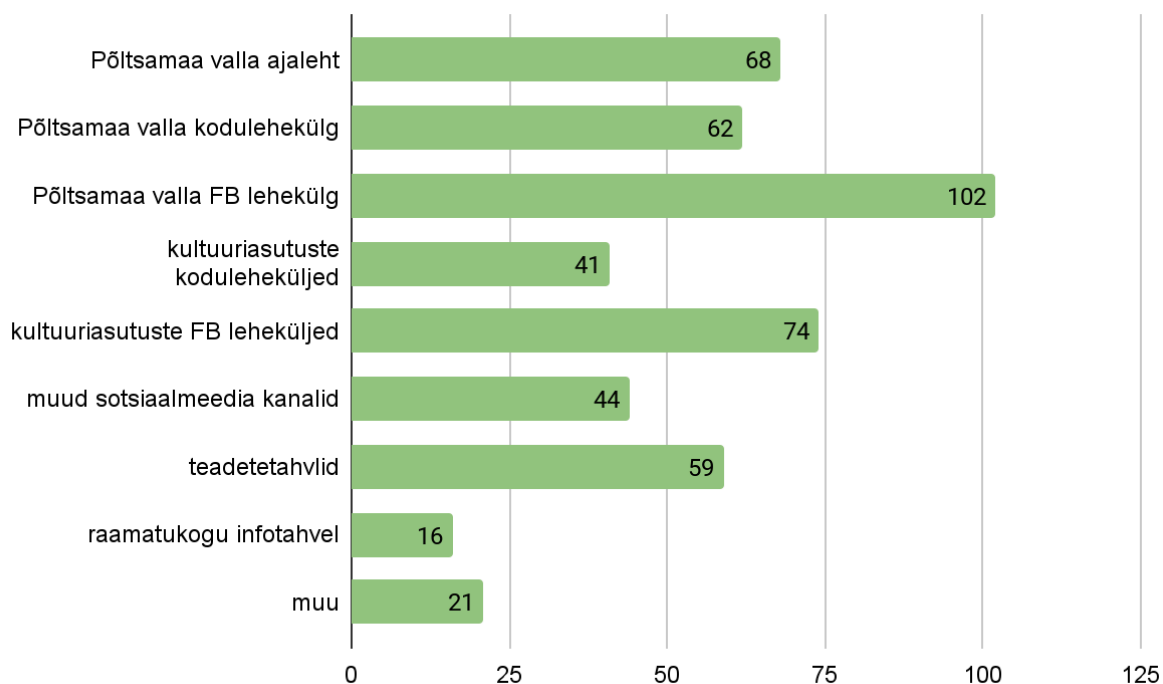
Juhendajate hinnangul on peamiseks infoliikumise kanaliks asutuse koduleht (12 vastust), asutuse Facebook (12 vastust), valla ajaleht (9 vastust) ja Stuudium nii üldhariduskoolis kui muusikakoolis (7 vastust).

Põltsamaa valla elanikud hangivad huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse infot peamiselt valla ja teenusepakkujate Facebooki lehekülgede kaudu. Oluliseks info hankimise kanaliks on ka valla ajaleht. Täpsema ülevaate huvitegevusega seotud info hankimise kanalitest annab joonis 17.

Joonis 17. Põltsamaa valla infokanalite kasutamine huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse info hankimiseks elanike poolt

Kultuuriteenuste puhul on olulisemaks infokanaliks Põltsamaa valla Facebooki lehekülg ning kultuuriasutuste Facebooki leheküljed. Täpsema ülevaate annab joonis 18.

Joonis 18. Põltsamaa valla infokanalite kasutamine kultuuriteenuse info hankimiseks elanike poolt

3.4.4.2. Infoliikumise parandamise soovitus

Asutuste juhtide hinnangul peaks tõhusamalt tegema sihtrühmapõhist teavitust (3 vastust) ning huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse info võiks olla koondatud ühte kanalisse (3 vastust). Juhendajate peamine soovitus on, et info tuleks koondada ühte asjakohasesse infokanalisse (6 vastajat).

Huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse tagasiside ankeedi vastajad tõid esmatähtsana välja ühtse ja kogu valdkonna infot koondavat infosüsteemi loomise vajaduse (12 vastust). Teise olulise ettepanekuna (6 vastajat) jäi kõlama soov saada rohkem infot Facebooki kaudu. Kolm vastajat leidsid, et valla lehel peaks rohkem infot olema ning et teenusepakkujad peaksid ise oma teenuseid aktiivsemalt reklaamima.

Kultuuriteenuste puhul pidas ühise infoplatvormi loomist vajalikuks üheksa vastajat. Seitse vastajat leidis, et infojagamine peaks lihtsalt senisest aktiivsem olema. Viis vastajat leidis, et paremale infoliikumisele aitaks kaasa see, kui infot levitada samaaegselt erinevates infokanalites.

Lisaks tegid vastajad kultuurivaldkonna infoliikumise osas järgmised ettepanekud:

- asutuste kodulehed korda,
- atraktiivsemad kuulutused,
- ekraanid jms avalikus ruumis ja asutustes,
- sihtrühmadele rohkem sihitud infot,
- infot tuleks jagada aegsasti,
- aktiivsem infojagamine FBs,
- infolaud kultuurimajas,

- kultuurisündmuste kuu või nädalane infokiri,
- kvartalis korra paber kandjaga postkasti kultuurisündmuste leht.

3.4.4.3. Ootused infosüsteemile

Põltsamaa vallavalitsuse töötajate ning asutuse juhtidega läbiviidud intervjuudes kaardistati ootuseid uuele infosüsteemile ning siin läksid vastajate arvamused lahku.

Ühelt poolt sooviti ühtset ja terviklikku infosüsteemi, mis koondaks kogu valdkonna info ning annaks ülevaate ruumidest ja võimalustest. Süsteemi kaudu võiks saada ka soovitud tegevusele registreeruda või üritusele piletit osta.

Teiselt poolt oldi skeptiline, et huvihariduse ja -tegevuse ning kultuurisündmuste info koondamine ühte süsteemi teeb info kokkuvõttes inimeste jaoks kättesaadavamaks. Pigem on inimestel infokülluses keerulisem orienteeruda ja enda jaoks olulist üles leida.

Kolmas lähenemine oli, et alustada tuleks esialgu sellest, et kõik juba toimivad huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse ringid jõuaks juba olemasolevasse ja toimivasse süsteemi, näiteks ARNOSSE.

Asutuste juhtidega läbiviidud intervjuudest selgus, et uue võimaliku platvormi osas ollakse äraootavad. Mitu intervjuueeritavat tundis muret, kelle ülesandeks saab infosüsteemi haldamine ning milliseid lisaressursse see nõuab, kuna infoplatvorm peab olema ajakohane ja kasutajasõbralik ning vajab pidevat administreerimist. Ühtlasi hinnati, et erinevaid platvorme on aja jooksul tehtud või teha tahetud, kuid siiski pole lahendatud valdavalt probleemi – ühtse ja keskse koordineerimise puudumist.

Probleemina nimetati, et ükskõik, kui põnev ja paljude võimalustega infosüsteem luuakse, ei kata see sellegipoolest kõikide sihtrühmade vajadusi, ei ole kõikidele sihtrühmadele atraktiivne ning seega ja ei ole infokanalina universaalne.

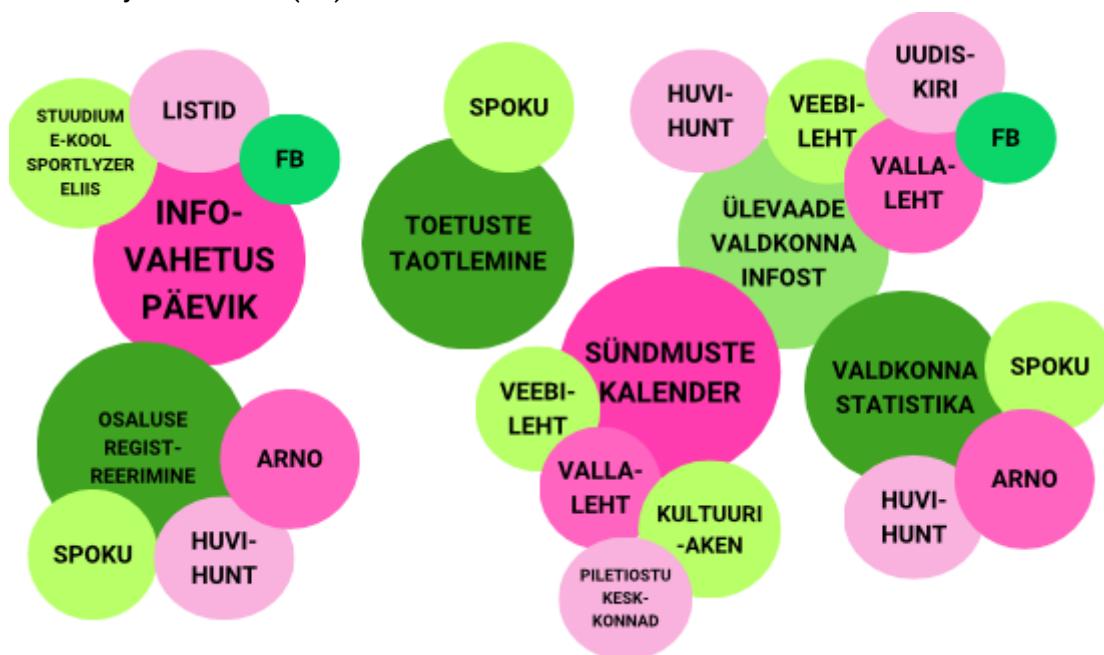
3.4.4.4. Uue infosüsteemi loomise valikud

Valdkonna infoliikumises on palju erinevaid osapooli, kihte ning vajadusi. Joonisel 19 on vaadatud teenusepakkujate (nii valla asutuste kui vabasektori), osalejate, sh lapsevanemate ning kohaliku omavalitsuse (kui kooli pidaja ja valdkonna koordineerija) vajadusi. Kolme osapoole puhul on palju kattuvaid, kuid ka spetsiifilisemaid vajadusi. Nii päeviku pidamine kui arvete ja lepingute sõlmimine on oluline nii teenusepakkujale kui osalejale, kuid mitte peamine vajadus kohaliku omavalitsuse vaates. Osaluse registreerimine on vajalik nii teenusepakkujale kui osalejale, kuid kohalikule omavalitsusele on peamiseks vajaduseks saada asjakohane ülevaade valdkonna statistikast. Toetuste taotlemise keskkond on vajalik nii teenusepakkujale kui kohalikule omavalitsusele. Infoedastuse vajadus on oluline kõikidele osapooltele.

Joonis 19. Infoliikumise vajadused teenusepakkujate, osalejate ja kohaliku omavalitsuse vaates

Eestis on huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse valdkonnas kasutusel väga erinevaid infosüsteeme: Huvihunt, ARNO, SPOKU jne. Igal süsteemil on omad head ja vead ning ükski neist ei ole võimeline täitma kõiki vajalikke funktsioone. Joonisel 20 on koondatud infoliikumise funktsioonid lähtuvalt erinevatest võimalustest. Üle Eesti on huvihariduses ja -tegevuses kasutusel mitmeid süsteeme, mille peamiseks fookuseks on töö planeerimine ja vanematega tõhusa suhtluse korraldamine: Eliis, Stuudium, Sportlyzer, kuid ka erinevad infolistid ja Facebook (FB).

Joonis 20. Infoliikumise funktsioonid ja erinevad lahendusvõimalused

Toetuste taotlemiseks on hetkel teadaolevalt kõige parem süsteem SPOKU, osaluse registreerimiseks on sobilikud nii Arno, Spoku kui Huvihunt. Ülevaade valdkondlikust infost tähendab kõigi huvihariduse, -tegevuse ja kultuuritegevuse võimalust koondamist ühte kohta ning selleks on kõige ülevaatlikum võimalus veebilehe loomine ja/või Huvihundi kasutamine, kuid infot saab samuti jagada vallalehes, Facebookis, uudiskirjaga. Lisaks on eraldi vaja läbi mõelda sündmuste kalendri kuvamine: kas lisaks Kultuuriaknale ja piletimüügikeskkondadele, mis levivad kaugemale kui kohalik infokanal, on vaja luua eraldi

sündmuste kalender või piisab valla ja asutuste veebilehtedest. Kindlasti on oluline anda ülevaade sündmustest vallalehes. Valdkonna infot saab käsitleda ka valdkonna statistikana, mille kogumist saab korraldada nii läbi Arno, Spoku kui Huvihundi: see on oluline, et tekiks andmetest ülevaade ning saaks teha vajalikke strateegilisi otsuseid.

Kultuuriteenuste infosüsteemidest, mis on kohalikes omavalitsuses kasutusel, on üks vanimaid kultuuriaken.tartu.ee, mis Tartu linnas toimib tänaseni. Samas ei ole nt Tartu kultuuriaken kindlasti täna esmane valdkonna info hankimise koht ning ei suuda konkureerida Facebooki ja muude populaarsete infokanalitega.

Lähtudes infosüsteemile seatud ootustest on Põltsamaa vallal järgnevad alternatiivid.

Variant A. Huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse ning kultuuriteenuste ühine infosüsteem
Tegemist on kõiki funktsioone ja osapoolte vajadusi koondava infosüsteemiga.

Võimalused:

- Ühtne süsteem, mis koondab kogu valdkondlikku infot ja pakub kõikidest teenustest tervikliku ülevaate.
- Lisavõimalused teevad teenustele registreerimise või pileti ostmise kiireks ja mugavaks.
- Kui sellise süsteemi loomine õnnestub, siis saab sama süsteemi müüa ka teistele omavalitsustele.

Ohud:

- Väga keeruline on luua keskkonda, mis oleks atraktiivne kõikidele vanuserühmadele.
- Uue süsteemi loomine on väga ajamahukas ja kulukas protsess.
- Vaja läbi mõelda, kuidas tagada info aja ja asjakohasus ja kuidas süsteemi hallatakse.
- Süsteemi haldamine, tehnoloogiliselt ajakohasena hoidmine ja arendamine toob kaasa regulaarsed kulud (hinnanguliselt kuni 20% algse arenduse kuludest aastas).

Variant B. Huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse ning sündmuste info on eraldi süsteem

Võimalused:

- Kumbagi infosüsteemi saab valdkonna vajadustest lähtuvalt eraldi ehitada ja arendada.
- Kahte süsteemi on võimalik omavahel linkida.

Ohud:

- Süsteemide loomine on väga ajamahukas ja kulukas protsess.
- Info ja süsteemi enda ajakohasena hoidmine on väljakutse ja toob kaasa täiendavaid kulusid.
- Kõikide võimalike sihtrühmade ja vajalike funktsioonide katmine sama infokanaliga on praktikas keeruline.

Variant C. Valdkondliku infoliikumise parandamiseks määratletakse selgemalt sihtrühmad ja valitakse asjakohased kanalid

Variant toetab erinevate infoplatvormide kasutusele võtmist ning võimaldab neid vajadusel linkida ühise huvihariduse, huvi- ja kultuuriteenuse ning kultuuriteenuse vāravaga.

Võimalused:

- Ei teki ühe süsteemiarenduse suuri kulusid.
- Info saab suunata kanalitesse, mida inimesed on juba harjunud kasutama.
- Õige sihtrühma info suunamine õigesse kanalisse tõhustab info kättesaadavust.
- Iga vajalikku funktsiooni katab spetsiaalselt selleks arendatud infokanal.

Ohud:

- Info jääb endiselt killustatuks ja valdkonnast ei teki terviklikku ülevaadet.
- Kasutaja peab sama teenuse kontekstis kasutama erinevaid kanaleid (nt info Facebooki kaudu, pileet teise süsteemi kaudu jne).

Avalikkusele suunatud infosüsteemi kõrval on vaatajate ja intervjuueeritavate arvates oluline tõhustada valdkonna sisest infoliikumist ja koostööd. Siin on kasulikeks tööriistadeks regulaarsete kohtumiste korraldamine, regulaarselt ilmuva info/uudiskirja koostamine, infolisti või temaatilise Facebooki grupi loomine jne. Hübriidmudeli kontekstis soovitame keskenduda variant C-le ning koostöös vabasektoriga vajalike funktsioonide lahendused läbi rääkida.

Soovitused ja ettepanekud

- Kaardistada, millised infokanalid on valdkonna infoliikumise tagamiseks kõige asjakohasemad.
- Luua valdkonnasisese (sh MTÜd jt t infovahetuse süsteem ning määratleda selgelt milline info milliste kanalite kaudu liigub (regulaarsed kohtumised, infokirjad, listid vms).
- Kaardistada valdkondlikud teenused, et vāllal oleks pakutavatest teenustest ülevaade.
- Leppida valdkonnaga kokku, millised on peamised infoliikumise kanalid (nt huvitegevuse puhul ja kultuurisündmuste puhul) info levitamiseks ning toetada valdkonda infoliikumise tõhustamisel.
- Kaardistada erinevate teenuste sihtrühmad ning kasutada informeerimise asjakohaseid infokanaleid.
- Teha samme oluliste infofunktsioonide lahendamiseks vastavate teenusepakkujatega.

3.4.5. Kvaliteediseire

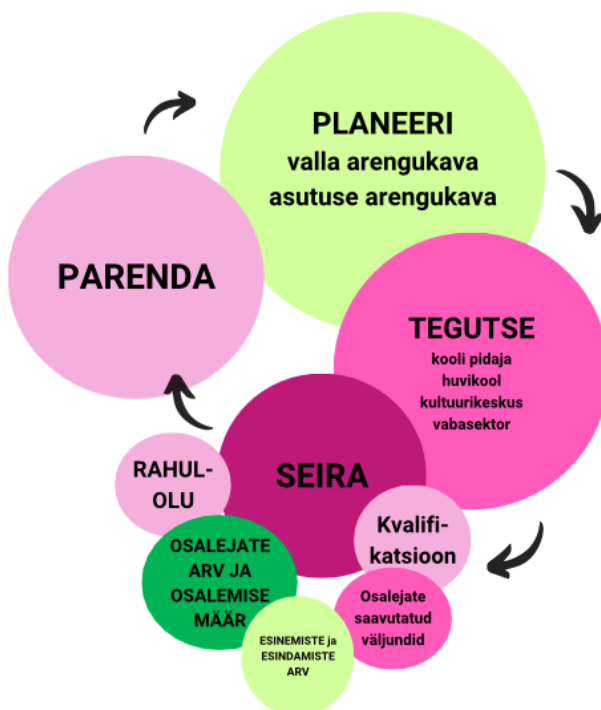
Kõikide teenuste arendamisel on oluliseks sisendiks valdkonna tagasiside. See eeldab läbimõeldud ja regulaarse seiresüsteemi loomist, seire tulemuste analüüsimist ning tulemuste arvestamist arendustegevuste planeerimisel.

Hübriidmudeli alusel teenuseid pakkudes peab läbi olema mõeldud teenuse pakkumise vajalikkus, rahastamine, rollijaotus, teenuse kvaliteet ja jätkusuutlikkus ning seire. Seiramine aitab omavalitsusel näha, millised teenused toimivad ning millised mitte, ning annab vajalikkus sisendit sihtide seadmisel, et huvitegevuse ja kultuuritegevuse kitsaskohti era- ja vabasektori toel lahendada. Ühtlasi on seire tulemusena võimalik ennetada omavalitsuse fookuseks olevate teenuste hääbumist ning võimestada kogukondi.

Seiresüsteem on mõistlik üles ehitada kooskõlas omavalitsuse arengukava eesmärkide ja mõõdikutega ning rahastamissüsteemi alustega, sh huvihariduse ja -tegevuse, projektitoetuste, tegevustoetuste ja MTÜde rahastamise kordadega. Seiresüsteemi loomisesse tuleb kaasata valdkonna esindajad. Teenusepakkujatelt aruandlust küsides on oluline läbi mõelda, milliseid andmed aitavad hinnata, kas teenuse pakkumine on olnud edukas ja seatud eesmärgid on saavutatud.

Seiramise mõtestamiseks tasub mõelda Demingi ringile, kus on neli elementi. Põltsamaa valla kontekstis on planeerimise all mõeldud valdkonna eesmärgistamist läbi valla arengukava ja asutuste arengukavade. Tegutsemise all on mõeldud valdkondlike teenuste pakkumist ning seiramise all nende teenuste kvaliteedi seiramist.

Soovitame Põltsamaa vallas koos teenusepakkujate esindajatega kokku leppida, mis on huvitegevuse, huvihariduse, kultuuritegevuse ja kultuuriteenuse ning noorsootöö kvaliteet ning kuidas kvaliteeti valdkonniti hinnata. Ka küsimustikest selgus, et valdkondade kvaliteedi mõiste on kokku leppimata.

Konsultantide hinnangul võiks teenuste kvaliteeti hinnata järgmiste näitajatega:

1. juhendaja(te) kvalifikatsioon;
2. osalejate saavutatud väljundid;
3. osalejate arv;
4. osalejate rahulolu;
5. esinemiste ja esindamiste arv.

Seejuures peab arvesse võtma iga teenuse sisu, sest osa teenuseid pakutakse individuaalselt ning seega ei ole mõistlik osalejate arvu kaudu teenuse jätkusuutlikkust ja tulemuslikkust hinnata. Iga teenus tasub lahti mõtestada ja seada just sellele teenusele kõige sobilikumad seirenäitajad. Ühtlasi tasub seda teha koos teenuse pakkujaga, et ootused ja näitajad oleksid omavahel läbi räägitud. Samuti peab läbi rääkima, millal ja mil moel ja keda kaasates seiramine läbi viiakse.

Joonis 21. Demingi ring Põltsamaa valla seiramise näitlikustamiseks

Selle jaoks, et iga-aastane seiramine oleks võimalikult lihtne, tasub kasutusele võtta kindel infokogumise süsteem, kuhu kõik teenusepakkujad saavad sisestada just neile vajalikud näitajad, nt juhendajate kvalifikatsiooni, osalejate iga-aastaselt saavutatud väljundid, osalejate arvud ning esinemiste ja esindamiste arvud. Omavalitsuses tasub üle aasta viia läbi rahuloluküsitlused nii teenuse kasutajate kui teenusepakkujate seas, et mõista, mida kasutajad ning teenusepakkujad vajavad. Läbi seiramise on võimalik leida süsteemi kitsaskohti ning seejärel süsteemi ja teenuseid parendada ja kohendada läbi planeerimise protsessi.

10 juhendajat 24st arvas küsitluses, et huvihariduse, huvi- ja kultuuritegevuse kvaliteeti tarvitseb seirata ning teha seda koos vastava eriala spetsialistiga. Juhendajad tõid vastamisel välja erinevaid kvaliteedinäitajaid, mida võiks seiramisel kasutada: osalejate areng ja saavutatud väljundid (8 vastust), esindussündmuste ja saavutuste arv (5 vastust), osalejate rahulolu (9 vastust), osalejate arv (7 vastust), juhendajate kvalifikatsioon (7 vastust). Küsides juhtidelt sama küsimust selgus, et 14 juhust 6 arvas, et kvaliteeti peaks seirama. Kvaliteedinäitajatena toodi välja saavutatavaid väljundeid (5 vastust), juhendajate kvalifikatsiooni (5 vastust) ja teisi näitajaid, mis sarnanesid juhendajate vastustega. Rohkem saab seiramise tagasiside osas lugeda lisadest 2 ja 3.

Valdkond ootab, et omavalitsus viiks iga kolme aasta tagant läbi ankeetküsitluse, et koguda valdkonna teenusepakkujate, kasutajate ja juhendajate tagasisidet. Juhul, kui omavalitsus otsustab valdkonnas muutusi teha, siis saab ankeetküsitlust kasutada muutuste edukuse hindamiseks ja tagasisidestamiseks. Ühtlasi tehti ettepanek mõelda läbi toetuste aruandluses küsitud, et vähendada bürokraatiat. Samuti soovitati seada arengukavas valdkonnale mõõdikud, mis näitaksid eesmärgi täitmist. Konsultantide hinnangul on need soovitusel väga head, millega võiks omavalitsus ka edaspidi arvestada.

Seiramisel on omavalitsusel oluline olla teadlik andmete koguja, andmetepõhise muutuse looja, eestvedaja ning tagasisidestaja valdkonnale, et mõista, kuidas läheb ja kas ollakse teel oma eesmärgi suunas. Esmalt on muidugi hindamatult oluline kogu valdkonnaga ühiselt eesmärk seada: mida me tahame saavutada ja millest saame aru, et oleme selle saavutanud.

Soovitused ja ettepanekud

- Luua eesmärkidest, näitajatest ja soovitavast sihttasemetest ühtne süsteem, millesse iga aasta andmeid korjata ja seeläbi süsteemi seirata.
- Leppida kokku, millised kvaliteedinäitajad aitavad hinnata eesmärkide saavutamise taset ning on olulised valdkonna järjepidevuse ja kvaliteedi tagamiseks.
- Mõelda läbi, milliseid andmeid on valdkonna arenduste planeerimiseks vajalikud ning kes ja kuidas neid näitajaid ja andmeid kogub.
- Koguda ainult neid andmeid, mida vaja, ning ühildada võimalikult palju riikliku andmekorjega.
- Kaasata seiresüsteemi loomisesse valdkonna esindajaid. Selgitada seiresüsteemi põhimõtteid, kui see on loodud.
- Tutvustada igal aastal seiramise tulemusena selgunud andmeid ja leppida koos valdkonna esindajatega kokku uued suunad.

- Viia läbi üle aasta rahuloluküsitlusi valdkonna teenuse kasutajate, pakkujate ja juhendajate seas. Säilitada need andmed andmepangas, et need oleksid võrreldavad varasemate küsitlustega.

4. Soovitused

Selle jaoks, et jõuda Põltsamaa vallas tõhusalt toimiva teenusmodelini, on läbivalt iga peatüki lõpus antud soovitusi. Järgnevalt on välja toodud kõige olulisemad soovitused, millest alustada, et valla huviharidus, huvi- ja kultuuritegevus ning kultuuriteenuse osutamine oleks hübriidmodelist lähtuv.

9 soovitus Põltsamaa valla teenusmodeli rakendamiseks	
Soovitus	Tegevus
Ühine arutelupäev	1. Teenusmodeli ja soovituste tutvustamine 2. Edasiste tegevuste arutelud rühmades
Juhtrühma moodustamine	1. Juhtrühma moodustamine 2. Tegevus- ja ajaplaani koostamine teenusmodeli soovituste ning ettepanekute rakendamiseks
Juhtimismudelite arutelud	1. Piirkondlikud temaatilised arutelud, huvirühmade esindajate ja kogukondadega 2. Põhimõtete väljatöötamine 3. Põhimõtete arutelu(d) juhtrühma ja huvirühma esindajatega 4. Kokkulepped ja otsused
Rahastamismudelite arutelud	
Taristu kasutamise arutelud	
Infosüsteemi ja -haldamise arutelud	
Kvaliteediseire arutelud	1. Eelnõu(de) väljatöötamine 2. Eelnõu(de) kooskõlastamine huvirühmadega 3. Eelnõude vastuvõtmine 4. Rakendamine
Eelnõude väljatöötamine	
Seiramine	1. Väljatöötatud otsuste ja kokkulepete seiramine 2. Arutelud huvirühmadega tagasisidestamiseks

5. Kasutatud allikad

1. Põltsamaa valla arengukava 2040
2. Noortevolikogu poolt läbi viidud küsimustiku kokkuvõte 2024
3. Noorsootöö korralduse mudel 2018
4. Põltsamaa valla elanikkonna rahuloluküsitluse kokkuvõte 2022
5. Põltsamaa Vallavalitsuse ja selle hallatavate asutuste optimaalse piirkondliku struktuuri kujundamine 2020
6. Põltsamaa valla kultuuri ja vaba aja tegevuste küsitluse kokkuvõte 2018
7. Põltsamaa valla huvitegevuse ja - hariduse korraldamise materjalid 2021
8. Huvikooli seadus
9. Põltsamaa valla mittetulundusliku tegevuse toetamise kord
10. Põltsamaa valla noorsootöö kvaliteedihindamine
11. Põltsamaa valla huvihariduse ja huvitegevuse toetamise kord
12. Põltsamaa valla huvihariduse ja huvitegevuse tegevuskava 2024
13. Teenuse pakkuja toetuse või õppekoha maksumuse toetuse taotlus
14. Noore toetuse või transporditoetuse taotlus